

En gammal saga.

»Med gårdagen * kan således den redan alltför långt fortsatta striden mellan konstakademien och opponenterna anses vara avslutad, en glädjande företeelse och en angenäm förhoppning om den svenskbildande konstens lyckliga framtid.»

Aschmeja var en mycket gammal borg, bygd somliga säga är 735 andra år 768, men säkert är att den sedan uråldriga tider var belägen i en utkant af staden, beherrskande samfärdsleden mellan denna och ett af de skönaste af landskap. I borgen bodde 40 gubbar med böljande hvita skägg, som dag ut och dag in, veckor, månader, och år sutto stilla kring ett aflängt bord och snurrade sina tummar flitigt likasom spinnrockar. Till dem skickade hela staden och landet fjerran ifrån sina bästa söner för att utbilda sig i vissa ridderliga konster och idrotter som den tiden voro mycket i anseende och bruk.

Men denna borgen var en *förtrollad borg*, så att fastän den stod der som en ruin med ormar midt i dagsljuset ringlande kring dess fot, svalor flygande ut och in genom dess murar, och kajor flaxande som ett dystert moln öfver dess tinnar, ja, fast spindlarne spunno sina nät så tätt kring det gröna bordet att gråskäggen sutto liksom i en dimma, så var det ingen som trodde att det var något i olag. Till och med när gråskäggen då och då ur munnen framfödde små fula brungula ödlor, som, halkande ned för skägget öfver bordduken på golfvvet, spridde sig i staden, märkte stadsborna det icke annat än med det största nöje. Utan de sågo sig omkring i de sönderbrustna salarne och sade sines emellan: detta är en härlig borg för våra ynglingar att lära sig ridderliga idrotter; och de framsatte silfverskålar och gyllene bågare med sin bästa mat och dryck, hvilket gråskäggen läto

* Den 19 December 1890.

sig väl smaka och förplägade sig rikligen. Men folkets söner blott efterapade gråskäggens gäspande grimacur, för att också de en dag skulle lära sig att föda dessa små slemmiga brungula ödlor, hvilket de ansågo för den största lycka i världen. Så förtrollad var borgen.

Då kom der en dag genom hvad man orätt kallar för en slump en snövit svan ifrån Franklands länder nedflygande, sänkte sig på borggården, öppnade ynglingarnes ögon, visade dem att de bodde i en ruin och förkunnade för dem om alla världens härligheter. Och hvad hände? Redan samma natt gjorde ynglingarne hänförda en sammansvärjning, bröto upp vapenkammaren som de ditills aldrig fått skåda, beväpnade sig med lansar och svärd, och nästa morgon stod upproret mot gråskäggen redan i ljusan låga.

Haliahå! Hvad larm i Aschmejas borg
 När Aurora kring snöbergens topp
 I rosiga slöjan står opp.
 Det mände visst lända till mycken sorg
 Hvad krigsrop från borggården skalla!
 Hvad blod! Ifrån yxor falla
 Ren hugg så att murarne rista
 Och rostiga kedjor brista.
 Haliahå! vid gråskäggens ed
 Far vindbryggan rasslande ned.

Kring dalar och berg står nu solen upp
 Och med lansarnes spets förgyld
 Och själen af mod uppfyld
 Ut rider den dundrande unga trupp.
 »Hur skönt i den friska naturen
 Bland blommor och myllrande djuren.
 Nu bakom oss mörkret och sorgen
 Aschmejas, den spindelborgen!
 Haliahå! Hej! Haliahå!
 Till frihetens land lät det gå.»

Bort spränger den modiga unga trupp
 Men på murarnes rosiga krön
 Ses gråskägg i rock så grön
 Och gyllene stolor snart klänga upp.
 För vinden nu skäggena bölja
 En hvar tycks sin mening dölja
 Då plötsligt de 40 spotta
 Som vore naturen en p—a
 Och klänga från tornets krön
 Att fråssa som fordom för folkets lön.

Men ynglingarne sprängde bort till Frankernas land och lärde sig der, fastän några af dem redan voro väl mycket till åren, snart nog alla den tidens ridderliga idrotter, så att deras namn blefvo kända och prisade vid de största tourneringar, och deras rykte gick ljudande öfver verlden. Men när ropet häraf nådde till Aschmejas borg, gick det som en rysande vindstöt genom de gamle vid det gröna bordet, och gråskäggen böjde sig spyende mot golfvet. Så rätade de på sig igen, snurrade sina tummar som om ingenting hade händt, och ströko hvarandra om munnen med fagra ordspråk sådana som: »borta är bra, men hemma är bäst» — »kommer tid, kommer råd» — och »för hårdt bröd får man ha skarpa tänder» m. m. Dock kunde en skarpsynt iakttagare märka *en* förändring: gråskäggen skaffade hädanefter *färre* ödlor till verlden, och somliga af dem voro nu *gröna*, i stället för att de förut varit smutsgula.

Men ynglingarnes skara växte allt mer, dragande till sig som en magnet alla nya uppspirande krafter, och så en vacker dag hände det, att de beslöto sig för att återvända till fosterlandet för att med stormande hand inta och förstöra det förtrollade gamla nästet Aschmeja och så för evigt befria sina landsmän från en vampyr, som utsög deras bästa söners blod.

Och se! — en varm Septembermorgon, när solen redan gul och mäktig rullade sitt eldklot på himlahvalfvet, sågo gråskäggen till sin förskräckelse dem komma tågande vid horisonten med gyllene lansar och vajande röda hjämbuskar. Då blefvo de svårligen rädda, refvo sitt hår och kastade sig till marken, men några af de äldste lugnade de öfriga och sade: »Förut hafva vi kämpat med gerningar och då voro *de* starkare; nu skola vi kämpa med ord, och då äro *vi* starkare. Låtom oss därför vara listiga som ormar och underhandla!»

Och gråskäggen till en början uthängde mat och dryck öfver murarne i de silfverskålar och guldbägare de fått af folket, ty de visste att ynglingarne voro för fattiga att ha medfört förråder, och att de därför snart måste hungra och törsta. Och några af ynglingarne blefvo verkligen magen öfvermäktiga, så att de vordo öfverlöpare och flydde öfver till Aschmeja. Men de öfriga sade till hvarandra: »Hvad gör det? Vi hafva fått agnarne skilda från hvetet. Så mycket starkare äro vi i vår enighet.» — Och de redde sig till storms.

Tredubbelt så många blefvo då de gamle, darrade som asplöf bakom sina murar, och lofvade guld och gröna skogar åt den som visste föreslå och genomföra den bästa planen till deras

räddning. Då steg der fram en öfverlöpare ur folket, som var så mager att han icke syntes, så lång, att han skrefvade öfver ett måttligt kyrktorn, och dertill utrustad med en röd tunga, som dallrade lik en ormgadd i munnen. Och denne antogo de och valde honom till sitt sändebud.

Och när han gick ut från Aschmejas borg tog han ett enda steg, och strax var han i ynglingarnes läger, som hotande sorlade kring affällingen. Då öppnade han sin mun, smackade med tungan mot gommen och sade: »Allt hvad ni hittills kämpat, hungprat och lidit för är godt; men felet är att ni kämpat, hungprat och lidit utan någon orsak. De gamle hafva ständigt velat ert väl. Hädanefter, om I viljen följa mig, skolen I behöfva underkasta eder inga försakelser, utan allt skall blifva ändradt så som I önsken, blott I kommen med mig in i borgen och fallen i gråskäggens armar, som älska eder som bröder.» — Och ynglingarne, af hvilkas anförare ett par under tiden omkommit, blefvo veka och svaga i hjertat vid hans tal, och sedan han gått fram och tillbaka mellan lägren sju sinom sjuttio gånger, trodde de på honom. Och så skedde det underbara, att genom samma port der de en gång så stolt uttågat mot frihetens land, der inredo de nu en Decemberafton i sakta skridt med fälda lansar och brutna hjämbuskar, som så många ångrande söner mottagna af gråskäggens betydelsefulla jubel, som genljöd i borgens slingrande gångar. Och åter — med bullret af en drake som sluter sina grymma käftar — rasslade vindbryggan upp bakom dem.

Då vände sig de få — färre än tio — som stannat kvar utanför, glömda af kamraterna och hatade af gråskäggen, bort ifrån borgen, gräto bittert i aftonskymningen och vredt sina händer, förbannande gråskäggens list. Och i detsamma hörde de, såsom de förutspått, huru vapnen på borggården klingande föllo från deras forne vapenbröders händer, ty nu voro desse åter under förtrollningen i de gamles makt. Och Franklands svan kommer blott en gång hvar hundrade år! . . . Och åter förnummo de huru gråskäggen inifrån borgen tågade emot de bedragne under tonerna af deras fest- och jubelmarsch:

»Ja, det var det vi visste
De ville bara blifva professorer
Nu vi ej mera tviste
Vi blifve deras testatorer.»

Och så föllo de i hvarandras armar och på borggården böljade dansen kring den gyllene kalffen.

Då insågo de utanför stående att förderfvet åter var moget, att gråskäggens herravälde åter skulle börja att med sina afskyvärda ödlor fylla landet, och de vände sig bort och gingo långsamt derifrån, med sörjande ögon blickande mot skyn, der dagens sol gått ner, och den nya ännu dröjde i det aflägsna fjeran östern.

Ingen.

Goethe och Wagner.

Scen-Studier

af

Ludvig Josephson.

II.

Det vore en för vår tid onaturlig teaterverksamhet, om en större operascen från sin repertoire uteslöt sådana operor som »Tannhäuser», »Flygande Holländaren», »Lohengrin» och »Mästersångarne» af Richard Wagner* — hvar och en ett mästerstycke i sin art, om ock med mestare-fel, och bland hvilka operor jag vågar ställa »Tannhäuser» högst.

Man kan icke säga att Wagner i sina senare uppförda verk öfverträffat någon af de här uppräknade operorna, hvarken hvad sjelfva dikten eller musikens njutbarhet beträffar. »Parcifal» har jag ej haft lyckan höra, kan således tills vidare ej taga detta hans sista opus med i räkningen. Men att någon, vare sig äldre eller nyare af hans operor varit betydelsefullare eller *sannare* än »Tannhäuser», det vågar jag, enligt min åsigt, bestrida, och denna öfverlägsenhet är väl att söka deri, att alla de öfriga nästan allesammans äro mindre sanna — eller något tillgjorda. Hvad beträffar tillgjordheten i texten, de sceniska anordningarna, i karaktersteckningen och altså äfven der allt detta öfversattes genom musiken, stå sig »Holländaren» och »Lohengrin» sämst. Att »Lohengrin» hittills vunnit den största publiken är att söka i det mystiskt romantiska i sjelfva fabeln och i det relativt lättare återgifvandets af Lohengrins och Elsas karakterer af vanligare slag af sångartister, hvilka äfven medelmåttigt utrustade kunna afvinna dessa drömbilder ett visst intresse, då deremot »Tannhäuser», för att tränga igenom, i alla roller behöfver framställare och sångare af yppersta slag. Visserligen bjuder ej Tannhäusers roll-lista på så svärgifna plastiska karakterer som Ortruds och Telramunds i »Lohengrin»; men denna opera bäres främst af de två förut nämnda hufvudrollerna.

* En sådan onaturlighet råder i Paris.

Det står fast, att man lättare — låtom oss säga: kan fuska sig fram med sjelfva Gluck än med Wagner och likafullt är det i praxis ett stort misstag att förfara så, ty Gluck är både värdigare och ädlare än Wagner; men finnes röstmedel och konstnärlig teaterrutin äro rollerna hos Gluck ej oåtkomliga. Wagners roller deremot bjuda de mindre väl utrustade framställarna på modernare kombinerade svårigheter af alla slag, så väl i dramatisk som musikaliskt afseende; men derföre är ej sagdt att de Wagnerska äro bättre eller värdefullare än de Gluckska. Kan emellertid »Tannhäuser» gifvas mönstergillt, då är denna opera upplyftande och hänförande. Det är idealet af en riddare- och trubadur-opera. Fullkomligt gammalmodig och fullkomligt modern! Och sjelfva operans art och väsende kan ej ostraffadt skudda ifrån sig gamla häfdvunna former. Och dessa former finnas lyckligtvis i Wagners äldre operor. Derför skola de lefva.

»Den flygande Holländaren» har redan stark böjelse för det svärförstådda och blir derför litet tillgjord, men är i alla fall af skön och mäktig verkan; men »Lohengrin» är, för att använda ett nog vågadt uttryck, en karamell af de finaste beståndsdelar, och som — trots tillsatsen af de ampra kryddorna — alla kunna suga af, utan att förderfva smak och mage. Det ideala, högpoetiska i ämnet och det något sötsura i handlingen har en lagom tillgjordhet med bisatser af kraftig verklighet och sanning, hvilka likt ett friskt flöde sköljer bort det sjukliga. — »Mästersångarne» är väl den mest realistiska opera som blifvit skrifven och derföre för sitt ofta osköna sanningssträfvande, trots longörer och musikaliska öfverdrifter, både öfverträffad i fråga om att väcka intresse — och motstånd bland de ännu icke troende. Synnerligen svår att återgifva är det endast undantagsvis man kan bli fullkomligt öfvertygad om denna operas förträfflighet. I Stockholm har jag ej hört den. — »Tristan och Isolde» är, enligt min mening, en enda storartad och imponerande longör, anses likväl af Wagneristerna för det skönaste som Wagner skrifvit. Det är ju deras rätt att tycka så.

Ingen, med undantag af några Wagner-ifrare, har så strängt fördömt större delen af all operamusik före Wagners, än just Wagner sjelf, och ingen har så kategoriskt fordrat uttryck för sanning i och af operamusiken som han. Och likafullt har han varit lika osann i sina operor som någon af hans föregångare.

Såsom exempel härpå vill jag för denna gång endast anföra ett par bevis: Den präktiga spinnkören i »Flygande Holländaren» och festmarschen i sista akten af »Mästersångarne». — För

att låta det rent musikaliska verka kompakt och öfvervuldigande har Wagner utfört qvinnornas spinnkör mera fordrande än den vid en operascen vanligen använda fruntimmerskören brukar vara. Är det den ringaste sanning i att en så väldig samling grannqvinor slagit sig ned i Sentas stuga med sitt arbete? Det är tvärt om en dramatisk osanning! — Förminskar man körpersonalen, låter denna praktbit ingenting. Arbetarnes festtågsmarsch i »Mästersångarne» är så storslaget pompös till idé och utförande, som vore det fråga om Carl den stores triumftåg eller en annan hjeltes. Det är storartadt såsom låt, men det är icke någon skråborgarnes eller handverkarnes festmarsch. Det är en stor osanning! — Bedärande, men osant! Sådan var reformatorn Wagner ofta. Ingen har som han predikat om musikens rätta uttryck för hvad som på scenen skall framställas och ingen har syndat mot denna viktiga bestämmelse så som han. — Mozart var aldrig braskande och ändå storslagen och gripande, och trots de dåtida osanna dramatiska uppställningarna, sann — och sann — och sann!

* * *

Och så till »Valkyrian», det andra stycket i Nibelungen-tetralogien, som jag nyligen, strax efter Goethes »Faust», hade tillfälle ånyo höra i Berlin på dess kungliga Opera. Alltsedan jag vid öppnandet af Festspelsteatern i Bayreuth hade lyckan att närvara vid en så epokgörande händelse, som hos mig lemnat oförgätliga minnen af det storslagna resultatet af en mäktig andes slutliga seger, men en seger för den största envishet jag känner, — alltsedan har jag vid åhörandet af de olika afdelningarna af denna nibelungen-cykel funnit samma resultat af skarp protest i mitt inre mot denna påtvungna envishet hos Wagner, som med en jättes hammarslag ovilkorligt, kosta hvad det vill, skall bulta in sina oändliga extravaganser i den musikaliska och musikälskande samtidens hjernor. Ja, det är hammarslag, våld — och brutal befallning att höra — utan motsvarande förmåga att i längden väcka njutningens behag. I dessa operor och i »Valkyrian» finnas visserligen — trots Wagners galna äflan att, förkastande de gamla formerna af sammansjungning, låta endast en och en, liksom i det reciterande dramat, eller i vexelsång föra ordet — gripande skönheter — och af så ovanlig och rik musikalisk färgblandning, att de vid första åhörandet verka nästan onaturligt bedärande; men sådana musikaliska skönheter bruka vara ännu mera fångslande vid åter-

hörandet. Så är det ju med all verklig skön musik. — Men så är icke fallet med de Wagnerska skönhetsmomenten i någon af Nibelungen-operorna och ej heller i »Valkyrian». Tvärt emot: de förlora starkt i värde ju oftare man hör dem! De göra *då* mer och mer intrycket af det sökta, det ovanliga, något nervöst och extravaganant både till idé och utförande; men ej af det hos kompositören omedelbart kända och af inspirationen diktade. Allt är *beräkning* och troligen mödosamt hopkonstrueradt till bedårande klang-effekter. Hur tjockt lagret än är, förekommer det ändå tunnt. Hos många af de äldre enkla och sanna operakomponisterna, åt hvilka Wagner kanske hänskrattat, hur många sunda grepp på de strängar som komma våra hjertan att vibrera — och hos Wagner hur många oändliga missgrepp! Är Wagner sällan eller aldrig banal, så är han så mycket plågsamt lärdare i stället.

Har man genomgått all den kroppens späkning och själens marter som Wagner bjöd de till det endast halft förberedda Bayreuth strömmande skaror, hvilka, efter att endast ha fått dålig hvila och knapphändig föda, i solgasset kl. 4 på e. m. sökte det en fjerdingväg från staden till festspelsinviuingen uppförda templet, då har man dessa marter i godt minne, liksom man också minnes de mördande mer än fyra timmar långa föreställningar som i oupphörliga tonvägor liksom ett för samma vindar enformigt ut-satt haf brusade emot en, der man liksom en skeppsbruten längtande efter land sträckte armarne mot hvarje liten uppdykande fager holme för att rädda sig; men strax våldsamt stöttes ut igen i det upprörda svalget. Den trötthet som grep mig efter hvar och en af dessa fyra föreställningar var obeskriflig. Det var som hade jag piskats sönder och samman. Det är därför väl att man nu för tiden kan få återhöra en eller annan af dessa operor fristående för sig och med de små förkortningar, som slutligen ansetts nödvändiga, i fall man önskar behålla auditoriet kvar i salongen till slutet. För en sådan enstaka uppvisning lämpar sig onekligen »Valkyrian» bäst. Ocd dock anser jag, att ville man hedra Wagner och hans minne fullt värdigt och som han sjelf tänkt sig det, borde man endast och helst i Bayreuth efter några års mellanrum uppföra *hela* cykeln och då såsom ett festspel. Såsom *festspel* är det beräknadt och borde heller aldrig vara något annat. Som sådant kan detta sammanhängande stora verk behöri-gen uppskattas, annars ej!

Af hvad man af en fristående, för sig sjelf af annat oberoende och afslutad opera begär, bjuder »Valkyrian» intet. Hon hänger ihop med sin föregångare och sina efterföljare i fabel, handling och tankegång, både hvad ord och musik vidkommer, så att hon lösryckt är och måste blifva gåtfull och otillfredställande för alla som ej känna eller tagit del af det hela sammanhängande operaverket. Och så vill jag fråga: Kan någon normal teater- eller operavän verkligen intressera sig för Wotans (Odins) och Friggas småaktiga, husliga strider, för Siegmunds och Sieglindes blodskam, för Hundings hanrej-figur, för det straff Odin tilldömmar Brynhilda och för dessa alla »Sippschafts»- (slägt) förhållanden? för dessa abstrakta personligheter som både äro gudar och människor eller mest intetdera, dessa djupsinniga tankebärare som tala (sjunga) hela långa sidor ensamt för sig sjelfva — hela epos — medan motparten kvartsvis står och tiger eller begrunder — eller der begge parter långa stunder stå och stirra på hvarandra och när de ändtligen bryta tystnaden tala ett så tillkonstladt, torrt, med alliterationer späckadt förvridet språk, som här och der i ett gammalt sagospel skulle vara pikant nog såsom prof på diktarens förmåga — eller framställa tankebilder som ej ha någon tillämpning i verkligheten och det i ord sökta ända bort i sjelfva hedenhös? — Nej! Att en fantasirik skald skriver *ett* drama med en episod ur den nordiska mythen till fabel och äfven söker att så vidt möjligt är undvika en fullt modern språkbehandling, utan tvärt om beflitar sig att äfven låta orden som förklara handlingen smidas i antik form och med den gråa sagans kärnfulla eller ovanliga ljud, det låter tänka sig och är till och med välbetänkt då det gäller *ett enda* sådant stycke; men ett sådant drama skulle man knappast vilja höra framsägas från scenen, än mindre sjungas; ty musiken, tonkonsten, sången lider deraf. I en nordisk, germanisk operadikt, som skall omskrifvas i musik, bör texten ej vara strängare antikt-nordisk än hvad Tegnér's versbehandling tillnärmelsevis är i »Frithiofs Saga». *Det* är redan musik i och för sig. Men Wagner var nu ingen Tegnér — och icke ens i slägt med Goethe eller Schiller. Han var som skald, hvad han var som tonskildrare: halsstarrig och envis. Allt hos honom var sökt eller extravagant. Hur han först kunnat hafva uthållighet och mod att nedskrifva alla dessa tråkiga fornmythiska operadikter, en och hvar på omkring 80 à 100 tätt tryckta sidor och sedan tålmod att omdikta dem alla i musik och i en sådan oändlig och mestadals långrandig musik som Wagners i Nibelung-cykeln (en följd af textens karakter), det kan man knappast förstå. — Också

är det emellanåt som hörde man, trots mästergreppen, hur maskinmässigt kompositionen glider eller stretar framåt, och man beundrar blott mästarens stora förmåga att med sin kolossala instrumentativa konst och kraft, symfoniskt, utan afbrott, trots mattigheten, genom orkesterns kolorit färgrikt täcka den evigt rullande gråspacklade, enformiga målareduken.

Men Wagner var en föresatsernas och envishetens kämpe. Han hade, troligen långt innan ens texten till hela cykeln var färdig, låtit världen veta att detta jätteverk skulle förlossas — och så var det ett tvång, sådant väl aldrig någon diktare och tonsättare förr pålagt sig, att, kosta hvad det ville, få det färdigt. Läger man härtill hans gigantiska arbete med att söka och samla sina intressenter och få sin unika teater i stånd, ja, då måste man beundra en kraft och en energi som konstverlden knappast skådat maken till — om icke i Michel Angelo. — Och sjelfva Michel Angelo misslyckades ibland — men då högg han sönder sitt redan mejslade marmorblock. — Det gjorde icke Richard Wagner.

*
*
*

Och i hvad slags värld röra sig dessa Valhalls dimgudar och gudinnor när de stiga ned på jorden? Fins det några mänskliga väsen som höra och lyda dem? De få, som låtsas vara människor, visa sig också i molnen omgifna af tordön och blixtar och alla Völsungarne äro ju i familj med gudarne. Gudarne uppträda icke här imponerande eller straffande inför människorna, de uppträda som sins emellan grälände och småsinta pedanter; afgöra familjetvister. De äro icke storslagna, men kalkborgerliga, rigtiga små-tyskar. — Deraf ett barnsligt, pjollrigt intryck — motsatsen af hvad Wagner åsyftat. Felet ligger också deri, att Wagner hopblandat den verkliga nordiska mythen med de falska versioner som i tidernas längd genom lån från antikens gudasagor blifvit inympade på den germaniska mythens stamträd.

Den enda möjligheten för att dessa fornnordiska myth-figurer skola intressera och genom dem sjelfva musik-dramat imponera, är att utförandet, så väl i musikaliskt som dramatiskt afseende, står på höjdpunkten af scenisk framställningskonst. Wagner sjelf insåg också att så måste vara fallet om det svårsmälta skulle lätt kunna fördelas till åhörarnes och åskådarnes olika organ och beröra deras sinnen och vid de första Bayreuth-föreställningarna voro också de utförande konstnärerna i alla stora och små roller

af första rangen. Sedan dessa musik-dramer blifvit alla större tyska opera-sceners egendom hafva de oftare fått ett utförande, som icke allenast står långt under det som presterades under Wagners lifstid, utan som ofta måste kallas medelmättigt. Wien, München, Dresden och Prag prestera fortfarande de bästa och omsorgsfullaste Nibelungen-föreställningarne, men det utförande som nu i Berlin kom »Valkyria» till del var i hög grad tarfligt. De stora ypperliga tyska orkestrarne under erfarne och utmärkta ledare göra alltid sina Wagner-operor briljant och så var äfven fallet nu med Berlins opera-orkester under kapellmästar Suchers berömda anförande. Orkesterns prestation var från början till slut en ståtlig kommentar till uppfattningen af det hela! — Men det öfriga —: hufvudsaken i dramat? Sängen, uppträdandet, spelet?? Intetsägande, okonstnärligt och platt! — Om jag undantager fru Sucher som Brynhilda, en erkänd och framstående konstnärinna, alltid intressant att höra, ofta äfven värd att se och som gaf sin Valkyria med energi och »schwung», fans det bland alla de öfriga icke en enda som förmådde värdigt uppbära sin roll eller antyda hvad Wagner menat och velat, hvarken i sång eller spel. Många af de store framställarne ha tröttnat, sjungit ut eller slut — och de små följa tills vidare efter dem, men ej i deras spår. Herr Sylva (en belgier, som äfven kreerat Verdis Otello) gaf Siegmunds fordrande parti på ett i allo ointressant och slappt sätt. Den med barytonklang utrustade stämman lät nog manlig, men svag och recitationen var färg- och saftlös. Om uppträdandets ungdomligt vilda, skogdoftande naturlighet eller om den omedvetna plastik som i rollen öfverallt skall framskynta och därför vara instuderad fans ej en aning. En opera-automat allt igenom, till på köpet i litet format. Han kunde lika gerna ha föreställt Edgard i »Lucie» som Siegmund i »Valkyria». Och en Sieglinde sådan som den hela Wagner-partiet igenom tremulerande fräulein Pierson, med sin skrikande stämma och sitt intetsägande spel och sitt moderna sätt att röra sig, måtte Valhalls gudar en annan gång förskona mig ifrån! Nästan lika modernt besynnerlig var fru Staudigl, som Frigga och den kalkborgerlighet som hon använde var skäligen ogudomlig, isynnerhet vid traskandet ur och in i sitt ekipage. Hunding skall nog vara en rå berserk, men herr Bibertis råa stämma och dito spel påminde mera om bayersk öl-drickare än om den oförskräckte forn-nordiske krigaren. Och — jag gömmer honom till sist, den olycklige *lille* Odin! (Wotan) — herr Krolopp. Vi känna ju sagans Odin, Wagners Wotan, den imponerande, ibland sublime, den uppbrusande,

mäktigt i allt ingripande Allfadern — och vi känna också herr Krolopp. Hur skall en liten i schablonformer stelnad och i allmänhet intetsägande sångare med ringa röst kunna framställa eller recitera Wagners upphöjda, ståtliga och — redan i och för sig genomtråkiga Wotan? Det är framför allt Wagners Wotan-figur som tråkar ut auditoriet genom sina sida efter sida fortgående recitativ. — Icke ens Scaria — idealet för guden fadern — kunde afvinna detta långa parti något intresse, hur skulle då herr Krolopp kunna göra det? Denne fnaskige guda-heros nedsatte alla stora scener till det minsta minimum af mottagningslusta hos åskådan, och lika intetsägande som hans sång, lika debutantmässiga voro hans later och åtbörder. Att se denne Wotan efter eldbesvärjelsen i slutscenen gå och pjalta kring, den sofvande Valkyrian och bekläda henne med sköld, hjälm och lans, som om han af regissören blifvit befald att göra det — så intresselöst och smaklöst utförde han denna vackra episod — det var en »skuffelse» som dansken säger, och en af värsta slag. Att dessutom styrelsen för en stor opera-scen i en af Europas största städer ej har begrepp om att för detta parti icke allenast fordras en stor röst, men framför allt en vördnadsbjudande figur och plastiskt utbildad framställare — det gränsar till det otroliga. — Vid minnet om Valkyriornas intressanta framställning i Bayreuth, bland hvilka äfven sjelfva Johanna Wagner deltog, gjorde Berlin-Valkyriorna intrycket af rätt dåligt inöfvade äldre elever. —

Och i-scen-sättningen? — Naturligtvis efter Wagners föreskrifter, men utan Wagners anda. Sjelfve Wagner, som också gick och gälde för stor i-scensättare, visade redan i Bayreuth hur svårt han hade att reda sig med denna del af sina konster. Att man af pietet mot mästaren äfven bibehållit hans fel och misstag är dock ingenting att skryta af, och lika ofullkomligt som förr i Bayreuth, lika ofullkomligt och tarfligt framställes ännu svärdfästets flammande i eken i Hundings stuga, Valkyriornas ridt bland molnen, tvekampen mellan Hunding och Siegmund (som man knappast ser något af), Friggas vagnsfärd med bockarne (hvilket tager sig ut som en »bock») samt Lokes eldtrolleri i slutscenen. Alla dessa hufvudeffekter i sceneriet utfördes otillfredställande i Bayreuth, ha nästan ingenstädes hunnit den behöfliga och ändå rätt lätta fullkomningen och gjordes i Berlin så pass landsortsmässigt som en hofteater kan tillåta sig. När Wotan med sin lansspets frammanar den första lågan och Loke sänder den, sprutar ett i första planet i en sten placeradt gasrör fram en lång vanlig tjock gaslåga, som med sitt gula, fula sken för-

störande upplyser hela framscenen, hvars numera utslitna stenröse och kulisslappar afslöja alla sina vedervärdigheter och brister och så kommer den ena gasflamman efter den andra medan röd rök fyller fonden; — och medan ögat såras af denna otymplighe- skall örat tjasas af Wagners berömda orkestermålning: »Der Feut erzauber». — Placeringar och grupper voro i allmänhet underbaltiga, men det får man finna sig i, i gamla utgifna operor med dels ny personal och hastigt eller ofullständigt inöfvade.

* * *

Skall denna opera uppföras i Stockholm? — Frånsedt all personlig smakriktning är det en oafvislig pligt för hvarje opera-scen, som vill följa med sin tid och känner de skyldigheter den har mot publiken och kritiken, alltså äfven för Stockholms opera, att gripa sig an med återgifvandet af detta i sitt slag intresseväckande och enastående opera-verk. Det borde redan ha skett. Det är alltid en fara att komma för sent med ett epokgörande teater-opus. Och att vi åter igen och denna gång komma för sent med Wagner, det skall det lyckliga mottagandet i Stockholm af Verdis mästerverk »Otello» bevisa. Det var på tiden, medan öfver hela Europa eller rättare öfver hela Tyskland Wagnerfebern börjat svalna och omöjligheten af Wagner-efterföljarnes framgång konstaterats, att en annan stor ande inom musikens värld uppträdde och visade hur den framtida musiken skall formas för att kunna fortleva och bestå. Verdi, forskare och siare på gamla dagar, visar i »Otello» hvar och i hvad Wagner är stor och föredöme, hvar han är svag och ej bör följas; hur oändligt viktigt det är att ej förgå sig mot de gamla formerna och hur intressant det är att göra försöket att beträda de nya af Wagner bannade vägarne, i synnerhet följande hans orkestrala fingervisningar om instrumentationens karakteristik, som är det enda efterföljansvärda i grundläggandet och byggandet af det framtida opera-dramat. Och såsom sådant skall till evärdlig tid förvisso Verdi »Otello» stå såsom mönster, utan tvifvel den skönaste och innehållsrikaste opera som skrivits under de senaste femtio åren. Må Wagner-afgudadyrkarne tillstå detta, och, trots deras beundran för den tyske mästaren, med skyldig vördnad helsa den italienske såsom öfvertygande skiljedomare i den hittills förda menings- och parti-striden.

Ludvig Josephson.

Kyrkspindeln.

Den nya kyrkan lyser hvit
i sommarsöndagssol
som strålår in en strimma bred
på ekepredikstol.

Den nya kyrkan är nu tom.
Det är en timma se'n
en krets af klerker lyste frid
och vigde kyrkans sten.

Den nya kyrkan invigd är
och skiner hvit och klar.
Men då den fejadades i går
en spindelväf glömts kvar!

Och spindeln spinner tyst och raskt.
En vilsen fluga, som
med helgdagsskaran surrat in
och sedan ut ej kom

— hon fastnar snart i spindelns nät
— och så det blir kalas!
Och när han ätit, lagar han
der flugan slet i kras.

och svalde spindeln också ned!
Men spindeln slet och ref,
och bonden först förbluffad stod
men sedan blek han blef.

Han tänkte: »visst det Satan är,
som jag nu hafver fått
derför att jag ej väl beredd
till nådabordet gått!»

På natten bonden sömnlös låg
i gräslig själanöd.
På morgonen han lugnad var.
Men då var spindeln död!

Falstaff.

En bedragare.

Då Richard Säve första gången såg sin blifvande hustru var han tjuguuåtta år gammal. Han tillhörde en familj, som räknat många framstående män inom vetenskapen och de sköna konsterna; hans farfars far och farfar hade båda varit berömda läkare, en bror till den senare hade vunnit ett ansedt namn som författare; hans far hade i sin ungdom med mycken ifver egnat sig åt naturvetenskapliga forskningar och bland sina kamrater betraktats som en blifvande storhet. Men sedan han genom gifte blifvit egare till ett större gods, öfvergaf han sina studier och egnade sig i flere år odeladt åt dettas skötande. Först vid fyrtio års ålder vaknade det gamla intresset åter upp med förnyad styrka, — och han återtog sina afbrutna forskningar med en rastlös ifver, som fullständigt bröt hans redan förut svaga helsa och efter några år lade honom i grafven.

Sonen, Richard, var då femton år gammal. Han hade i fullt mått ärft familjens intelligens, erhållit en mycket vårdad, till och med af kunskaper något öfverlastad uppfostran, hvilken fadern sjelf öfvervakat, — i det han på sonea öfverflyttade något af de förhoppningar och planer, han förut hyste för sin egen framtid men nu öfvergifvit. Men då med faderns död detta stränga öfverinseende upphörde, inträdde en tid af slapphet, öfvermåtnad och leda, en tid, under hvilken han alldeles öfvergaf sina böcker för att i stället egna sig med kropp och själ åt ett sorglöst friluftslif. Modern, som var ytterst svag för honom, lät honom obehindradt följa dessa sina böjelser, glad öfver att se, hur hans rygg, krökt öfver böckerna, rätades upp, fick bredd och stadga, och hur det veka ansigtet blef fylligt och solbrändt.

Efter några år vaknade dock smaken för hans förra intellektuella sysselsättningar åter upp, men hans sjelfstudier fingo nu en karakter, som under faderns stränga förmyndarskap varit dem främmande. — De fingo en ytterst rik omfattning, försmädde icke någon gren af vetande, men ledo af en fullkomlig brist på sam-

manhang, sjelfständigt syfte och ändamål. Med en snabb, böjlig uppfattning, en oerhörd förmåga af receptivitet, förenade han en olust, en oförmåga till aktivitet, som gjorde hans intelligens endast mottagande, icke ombildande och skapande. Hans njutning blef att lära, tillegna sig, att samla kunskaper till kunskaper, men energien trampade icke dessa kunskaper samman till en fast grundval af vetande, hvarifrån den kunde taga sats till språng; försökte den någon gång att springa i höjden, sjönk den ned öfver fotknölarne och blef hjälplöst sittande fast. Och afskräckt häraf gjorde den allt mera sällan sådana försök.

Då han uppnått sin myndighetsålder, reste han utomlands med afsigt att stanna borta i två år. De två åren blefvo sex och ännu kunde han icke förmå sig att på allvar tänka på hemfärd, då hans mor dog. — Då reste han hem, men med afsigt att om möjligt sälja egendomen för att kunna återtaga sitt turistlif, som syntes honom det enda som var värdt att kallas lif. Men väl hemkommen, rönte han inflytande af den makt, som allt varande hade på honom. Han blef sittande fast, öfvergaf sina resplaner och beslöt i stället att framlefvä sitt lif som egendommeherre.

Då var det han blef bekant med sin blifvande hustru och förälskad i henne. — Hans kärlek besvarades och de blefvo förlofvade med hvarandra. Och nu undergick han en förändring, som syntes allt för stor och genomgripande för att vara tillfällig.

Han var en af dessa naturer, som kärleken griper med en nästan elementär kraft, för hvilka den i något förändligad mätto spelar samma genomgripande roll som inom djur- och växtverlden, der den ger hanen mod och stridslystnad, den lysande fjäderkruden eller sångens gåfva, och växterna blomningens färgrika skönhet. — Det sägs att ett förälskadt snille tangerar dumhetens gräns; det är en sanning som håller sig vid ytan; en djupare sanning är, att den förälskade ofta tangerar snillrikhetens gräns, och att den för mängen begåfning är den fruktbringande kraften, ingifvelsens och skapandets kraft.

Detta var fallet med Richard Sæve, ehuru hos honom den andliga tröttheten hade så djupa rötter att den sög must äfven från denna energiens plötsliga växt. — Under kärlekens eggande inflytande vaknade dådlusten hos honom men alstrade tillsvidare endast storslagna planer, skimrande drömmar om framtida verksamhet, genom hvilken namnets gamla rykte skulle erhålla förnyad glaus, — och af dessa planer väfde han en gyllene klädnad med hvilken han smyckade sin kärlek. — Kärleken gjorde honom

till diktare och liksom för hvarje sann diktare, hade hans dikter för honom ögonblickets verklighet; hans ord fingo en öfvertygelses värme, som berusade honom sjelf på samma gång som henne, för hvilkens skuld han diktade. Han tyckte att tankar spirade hos honom, nya, stora, underbara tankar, och han såg icke att det var andras gamla tankar, som han förgylde opp med en glans lånad från sin kärlek. — Förgyllningen var hans och var äkta, men icke heller mera.

Till en del var han häri äfven ett offer för det omedvetna sjelfbedrägeri, som gör att den älskande söker smycka sig med eller starkare framhäfva de egenskaper, som synas den älskade mest begärliga. Ty hans fästmö var en af dessa kvinnor, hvilka behöfva beundra först för att kunna älska sedan, men hvilkas kärlek sedan håller beundran vid lif äfven om det som först framkallade den skulle svika. Hon hade ett obestämdt, romantiskt ideal af manlig kraft och storhet, och buren af sin kärlek svingade han sig i tanken upp dertill.

De blefvo gifta och några år förgingo under en lycka som endast stördes deraf att de icke fingo något barn. Den första tiden fortfor hos Richard Säve den sinnets spänning som gjorde det lätt för honom att lefva sig in i sin roll af stor man, och som var fruktbar på planer, föresatser och drömmar. Men spänningen slappades och efterträddes af en lugn hvila, kärleken förändrade karakter, blef den egandes från att vara den eftersträfandes och omärkligt, steg för steg, men med en hemlig suck af belåtenhet sjönk han ned från sin höjd. De stora planernas mer och mindre formlösa skepnader bleknade så småningom bort inför verkligheten, — den solljusa, förtrogna, klart tecknade verkligheten af ett lyckligt hem, en noga utstakad verksamhet, som gaf sig sjelf, ledde sig öfver från den ena dagen till den andra, i jemn, maklig takt, och så på lediga stunder ett sorglöst förvärfvande af alla vetandets skatter utan den oldliga sporen af ett bestämdt syfte, ett mål som skulle uppnås. — Och i denna verklighet bäddade han ned sitt af hvilat omotståndligt frestade sinne, nästan en smula förödmjukad öfver att finna sig så väl till freds i sin ringhet, och med en af tillfredställelsen dämpad, obestämd blygsel som öfver ett hemligt bedrägeri, hvartill han gjort sig skyldig.

Hans hustru vidrörde aldrig med ett ord detta ämne; hon hade med ifver egnat sig åt en omfattande verksamhet som husmor, och syntes fullkomligt nöjd och belåten med det lif de

förde. Men han hade dock en pinsam känsla af att hon gick och väntade på något.

Så förgingo fem år. Då inträffade en plötslig brytning i Richard Säves inre lif. — Den yttre orsaken härtill var följande:

Han hade under sin vistelse utomlands blifvit bekant med en ung fransk författare, som sedan vunnit ett europeiskt namn. — Efter Richards hemkomst och giftermål hade de en tid korresponderat med hvarandra, tills förbindelsen så småningom blifvit afbruten. Nu fick han en sommar bref från honom med under rättelse att han ämnade göra en resa till Sverige och då äfven skulle taga sig friheten att besöka sin gamle vän.

Han kom och vistades hos dem nära fjorton dagar. — Den första tiden af hans besök gjorde Richard den upptäckten, att han sjelf under dessa år undergått en förändring, ty fastän hans förre vän allt jemt var densamme spirituella, älskvärde umgängeslifvets filosof som tjugat och intresserat honom vid deras första sammanträffande, triftes han icke längre i hans sällskap. Desto mera tycktes denne intressera hans hustru sedan han lyckats öfvervinna hennes första skygghet, och förtroligheten mellan dem växte under långa samtal och gemensamma promenader, hvilka Richard undandrog sig, skyllande på sina göromål med gården.

Den rätta orsaken var att han kände sig förödmjukad i deras sällskap, och denna känsla af förödmjukelse mynnade slutligen ut i en våldsam, oresonlig svartsjuka, som dock icke riktade sig mot hans hustru, icke rynde något misstroende mot henne, utan endast tog sig uttryck i hat, afsky, fysisk och psykisk vedervilja mot hans gäst. — Och ehuru han dolde sin fiendskap under ett ytterst artigt sätt, märkte denne snart hur det var fatt och reste helt hastigt.

Men ehuru deras lif härefter åter löpte in i sina förra spår, och ingen förändring uppenbarade sig hos hans hustru, fortsatte svartsjukan sina härjningar i Richards inre, och då den nu icke längre hade något föremål att rikta sig emot, tog den form af en tanke, en föreställning, som fick en sjuklig magt öfver hans sinne. Denna tanke var att hans hustru hemligt, i djupet af sitt hjerta, föraktade honom, såsom den der bedragit henne, falskeligen utgifvit sig för en annan än den han var, vunnit hennes kärlek genom ett löfte som han icke infriat. En ständig blygsel frätte honom, gjorde honom skygg för henne, misstänksam, retlig, förledde honom till plötsliga utbrott af oresonlig, brutal häftighet, medan han andra tider envist undvek henne för att i ensamheten

grunda öfver någon gerning, hvarigenom han kunde upprätta sig i hennes ögon.

Och så fick storhetsidéen makt öfver honom, men den höjde sig icke som i hans kärleks dagar lätt och segergladt mot ett obestämdt skimrande mål, — den blef en tryckande mara, som ständigt låg öfver honom, förtog hans dagars glädje och hans natters sömn, förmörkade världen omkring honom och bragte alla hans tankar i ett kaotiskt uppror, spände hans själ till ständiga, gagnlösa, meningslösa ansträngningar. — Ty i djupet af sitt hjerta trodde han icke på sin egen storhet, och han kräufde bevis af sig sjelf för att öfvertyga sin klenrogheten. — Det var icke längre blott inför hustrun som han ville upprätta sig, det var inför sig sjelf.

Planer uppgjordes och förkastades, nätter tillbragtes under ett fruktlöst, tomt grubbel. Så en natt kom det öfver honom hvad han trodde var en uppenbarelse; en idé, sällsam, ny, underbar, så stor att han icke kunde öfverskåda dess oändliga vidd, skyntade fram för hans trötta, upphetsade hjerna och försvann åter i ett oredigt töcken. — Han tyckte att den stått klar för honom ett ögonblick, men att han sedan glömt den och han greps af förtviflan öfver sin oförmåga att åter kunna minnas den. Den var dock icke alldeles borta; — töcknet som dolde den för honom fans der, och kunde han blott skingra detta töcken skulle han åter skåda idéen i hela sin skönhet och klarhet. Men detta kunde han icke och det bragte honom till förtviflan, att veta att idéen fans der, att han anat den en gång, att den var hans, och så icke kunna fatta den, — att förfölja denna gäckande chimära, som icke ville taga form och gestalt för hans blickar.

Så småningom började dock idéens innehåll att förlora sin betydelse för honom, han slog sig till ro med den vissheten att den fans der, fastän ännu outvecklad, ofullgången, och han började i stället sysselsätta sig med dess följder, den omstörtning den skulle förorsaka inom menskligheten, den nya grundval den skulle lägga för det menskliga tankearbetet, — allt detta syntes honom klart lefvande, åskådligt — i sina stora, allmänna drag, — han kunde fantisera derom i timmar och erfara en sällsam njutning af de föreställningar, som härunder vaknade hos honom.

Och så började han skriva, — en inledning till det stora arbete i hvilket »idéen» sedan skulle utvecklas, — en inledning, i hvilken han företog den rensning, den kritik af det gängse åskådningssättet, som var nödvändig för att han sedan på den fria grunden skulle kunna resa sin nya byggnad. Detta var honom lätt, orden och tankarne strömmade öfver honom i sådan ymnig-

het, att rikedomens stundom gjorde honom förvirrad och han skref med feberaktig ifver utan att läsa igenom hvad han skrivit, tills slutligen inledningen låg der färdig på hans bord. — Men då kände han sig trött och slut, tom, utan en tanke, utan en vilja, loj och likgiltig och han kastade med ett slags afsky sitt arbete ifrån sig, tålde icke att tänka på det, utan ströfvade hela dagarne omkring i skog och mark, med sin bössa på ryggen men utan att skjuta något, för att på kvällen sjunka ned i en blytung sömn. Stundom kunde han under dessa ströftåg glömma sig kvar på ett ställe, der han satt sig att hvila, sitta orörlig, timme efter timme och stirra framför sig i gräset, medan underliga fantasier jägtade hans hjerna, fantasier, som skrämde honom sjelf. Och han gick i en ständig, icke längre sökande men ångestfull väntan, att »idén» åter skulle uppenbara sig för honom.

Sin hustru undvek han hela denna tid, såg henne nästan endast under måltiderna. — Ibland lät han undfalla sig mystiska häntydingar på det arbete, som upptog honom, men frågade hon honom blef han otålig ända till häftighet. — Annars förstod han med en skicklig förställning att dölja sitt verkliga sinnestillstånd för henne, att visa sig lugn och naturlig i hennes närvaro.

Men en afton då han hemkommit från ett af sina vanliga ströftåg, dröjde han efter kvällsvarden mot sin vana kvar i salongen, der hon satt sig med sitt arbete. — Det var i början af juni, — kvälldagern föll ljus och leende in i rummet och belyste hans ansigte, der han satt nedsjunken i en fätölj, slött stirrande ut genom fönstret. — Hon såg på honom och hans utseende skrämde henne plötsligt. Hon steg upp, gick bakom hans stol, lade båda sina händer på hans panna och lutade sig ned öfver honom.

»Är du trött», sade hon sakta.

Han svarade icke men slöt ögonen med en suck af välbehag.

Hon höll kvar sina händer på hans panna, som kändes brännande het.

»Du arbetar visst för mycket, — tänker för mycket», fortsatte hon. »Är du inte färdig snart.»

Han såg förvirrad upp på henne.

»Färdig?» — Han log ett sjukt leende. — »Jo, — jo, — snart är jag färdig», svarade han, sköt bort hennes händer, steg upp och lemnade rummet.

Då han kommit in i sitt arbetsrum, stängde han dörren i lås efter sig, satte sig vid bordet, tog fram manuskriptet och började läsa det. — Han kände sig en smula trött, men lugnare

än på länge. Han läste och i ett ögonblicks klarsynthet dömde han oförevilladt sitt eget arbete. — Icke en tanke som var ny, icke en tanke, som var hans egen; — han hade setat och gjort om något som redan för länge sedan var gjort, — han hade ridit spärr mot väderkvarnar. Det förorsakade honom ingen förvåning, knapt nog smärta, — det var som en bekräftelse på något han redan visste. — Han steg lugnt upp, samlade ihop papperen, kastade in dem i kakelugnen och tände på dem. — Det beredde honom till och med en njutning att se dem brinna, han kände lust att klappa händerna.

Men då lågan slocknat och han såg de svarta, kolnade bladen knastrande krympa samman, greps han af en plötslig ånger, kastade sig ned på knä och grep med fulla händer i den ännu varma kolhögen. — Han ville rädda något undan förstörelsen, men det var för sent, det var blott aska som föll samman mellan hans fingrar. — Då fattades han af ett raseri, som förmörkade hans tankar. Hvad var det han hade gjort, — han hade bränt upp sin idé, — sin egen storhet var det som han bränt upp. — Sin idé, — han hade bränt upp sin idé! — Han öppnade sina händer, såg de askgråa flagorna föras bort af draget från kakelugnen, — kastade sig ned på soffan och brast i gråt. — Sin idé, — han hade bränt upp sin idé! — Han grät länge och ohejdadt, grät sig i sömn som ett barn.

Då han vaknade sken solen in i rummet. — Han såg förvånad på den, tills det blef mörkt för hans ögon; då slöt han dem, öppnade dem åter om en stund och såg sig omkring i rummet; han kände icke igen sig, — hvarför var han der? — Han steg upp, gick fram till dörren och ville öppna den. — Den var läst, — man hade stängt in honom. — En plötslig hejdlös skrämsel fattade honom, — han sprang fram till fönstret, öppnade det och hoppade ut i trädgården. — Han sprang i ursinnig fart ända tills han icke längre såg huset; då blef han åter lugn och stannade.

Han såg sig omkring, såg solen skina på träd och gräsmtator och uppfylles af en omättlig, jublande glädje; han hade en känsla som om han sluppit ut ur ett kallt, mörkt fångelse och med glädjen öfver friheten blandade sig en triumf öfver att han narrat en okänd, hotande någon, som var hans fångvaktare. — Han kände lust att hoppa och dansa, svänga rundt i solskenet tills han blef yr. — Han såg en fågel flyga förbi sig och brast i skratt. — Så såg han blommorna i gräset och började plocka

dem, med giriga händer, i stora knippor, utan urskilning, till han hade en väldig kvast af gräs och blom i sin hand.

Plötsligt hörde han steg bakom sig och vände sig hastigt om. — Det var hans hustru som kom emot honom. — Han såg henne närma sig, — skräm, färdig att fly. — Men så lyste hans ansigte upp af ett igenkännande leende, han släppte sina blommor, sträckte armarne emot henne och ropade med barnslig lallande röst:

»Mamma! — mamma!»

Tor Hedberg.

Teaterbref från Göteborg.

Från en ästetiker i landsorten.

Det har varit mycket roligt, detta, för oss landtbor att ha en så pass god scen så pass åtkomlig, nu, när tiderna icke uppmuntra tanken på Stockholmsresor och Stockholmsscenen icke håller lockar som förr. —

Inte menar jag härmed, att Göteborgsscenen nu ens kan jämföras med Stockholmsscenen. Men den har ingen besvärlig forntid som förvrider synen på folk — inga af dessa alltför obehagligt glänsande traditioner, som alltid låta det närvarande förefalla så *matt*.

Göteborgsscenen intresserar genom själfva sin brist på tradition. Den smickrar egenkärleken hos en gammal teaterkund.

Man sitter ju rent af och inbillar sig, att några råd och vinkar skulle vara nog för att skapa om det hela. Det är dumt, det inser jag nu, när jag sitter hemma och mins, huru jag satt där och förargade mig öfver luckor och kantigheter i iscensättningen, men i s. öfver sådant som hr Svennbergs hufvudryckningar och fru Håkansson's framstuckna fötter och nervösa dragningar i mungipan, tills jag rentaf inbillade mig, att om de bara visste, huru det förargade mig, skulle de genast låta bli och tacka mig på köpet. Min skulle bli handen, som hjälpte deras talang att kasta af sig det af fängelseskruden, som ännu klängde vid dem o. s. v. — Det var dumt, horribelt dumt. Att sitta där och glömma, huru mycket arbete det vill till att få det att gå ens så pass jämt, som det går här! — — Och att vidare inbillla sig, att enskilda anmärkningar från en person, som icke ens har yrkeskritikerns auktoritet och förmåga att tala i sak, skulle ha någon vikt eller kunna med ett trollslag reformera det som behöfver helt stöpas om!!

Det är detta, som det är fråga om. Råmaterialet finns; ett par talanger, flera förmågor. Därtill en scenisk instruktör med sällsynt gåfva att ana den goda malmen, draga fram den i ljuset och låta den gå genom en sorts masugnsprocess, som befriar den från det värsta slagget; ja t. o. m. att hjälpa den genom räcksmedjan och smida ut stångjärn, som klingar fullgodt, när man pröfvar dess halt.

Men scenisk konst af högsta rang får icke blott vara järn, rent, starkt, klangfullt och smidigt under hammaren; det måste vara en amalgam, Begåfning, »apparition», röst, minspel, rörelser, temperament, lifserfarenhet och intelligens heta beståndsdelarne, och ett stort geni eller ett sydländskt histrioniskt skaplyne *kan* genom egen inre eld gjuta dem till ett. Men denna eld glöder sällan i Norden. Förutsättningarne äro ofta stora — och glöden med — tro ej jag menar att de äro kalla. Men den snilletts lifliga värme, som förmår ombilda det hela och göra det till en homogen massa, den ser man sällan eller aldrig här. Därföre måste våra skådespelare genomgå den andra ugnen — traditionens. Dess omstöpningsprocess slår aldrig fel. Och om den med småtalanger leder till, att många stöpas i samma form, så betyder detta intet för alla dem, hvars innehåll är för väldigt att rymmas i formen. — —

Att begära ens, Stockholmska traditioner af hr Lindbergs skådespelaretrupp vore en absurditet. Men den ojämnna metallen har så mycket, som är rikt, ädelt och godt, har på sina ställen en så fyllig klang, att man får den lifligaste tro på dess möjligheter.

Med ett ord jag har blifvit intresserad och i brist på någon att meddela mig med sätter jag mig ned att prata med dig som förr i världen — om det jag sett och tyckt.

* * *

Det första jag såg var — vänta — *Kärlekens komedi*. Jag blef hänförd som alla andra förstås. Den Falk, man tänkt sig, kom så praktigt fram i hr Svennbergs unge, vackre, trotsige och norske Falk. Han var härligt ung i sin hänsynslöshet, i den bitterhet och indignation, hvarmed han som med ett på en gång skarpt och bart flammande svärd trängde in och högg löst på det snår af halvdöda snärjplantor, som för honom stängde ut solen —; så ung också i sin opraktiskhet och sin själviskhet. Och en sådan stämma! Varm i lyriken, genomträngande i satiren,

välklingande, djup, full af modulationer, stor och rik, när det gällde att bli häftig, vek som en smekning, när han var förälskad. En sådan röst — en sådan gestalt! Man glömde Svanberg, det var bara Falk — en rent af ideel Falk — som spelade mot en till apparition ideel Svanhild, svärmisk, djup på sitt eget vis; varm, men medveten! så begriplig i sin obegripliga högstämhet, så konsekvent genom alla de starka inre växlingarne under detta enda ögonblick af högtryckslif. Jag vill nu ej tala om lyriken oah älskogsscenerna, som dock gäfvö en underström af värme i åt hela stycket, hvilken gjorde godt i de mest förstockade sinnen. Det var emellertid de resignerade styckena, som slogo mest an på mig —; hennes stumma spel under Guldstads sönderfrätande tal, och hennes maktlösa förtviflan sedan. Man såg, att deras unga lycka lidit ohjälpligt skeppsbrott. Det var obarmhärtigt af Guldstad — af Ibsen — af ödet — af lifvet — att så var. Men sådana de båda voro, han och hon, mås'e det vara så.

Och sedan blott hennes ställning på trappan, när Falk springer ifrån henne. (för att börja denna sin gärning som skall »gå på lifvet löst» med att sjunga kvartetter i fjällen!), då hon står där så likgiltig för allt, efter hvad som varit, att man rentaf förstår att hon tar Guldstad. Äfven hr Lindbergs Guldstad är, om ej intagande, en konsekvent och naturtrogen framställning. Hela Falks och Svanhilds omgifning ganska mycket människor i lifvet, ej aktörer på scenen. Fröken Rustans fru Stråman *måste* lägga an på låg komik — rollen är nu en gång skrifven så. Den förfelade håller aldrig sin inverkan på de öfre raderna, i s. när hon vände ryggen och den gammalmodigt draperade bakväden till! Prosten Stråman var förträfflig.

Jag gjorde mig snart ärende till staden igen och fick då se *Härmännen på Helgeland* eller rättare fru Håkansson som Hjärdis, ty som det gafs i Göteborg, var hela skådespelet blott en ståtlig, rörlig fornnordisk dekoration bakom hennes gestalt. Men kunde detta vara densamma som i Svanhild?

Hade jag ej känt igen namnen och sett namnet på affischen, hade jag knappt kunnat tro det! Svanhild var lång, smärt, drömmande och framför allt ljuf trots sitt stolta lynne. Denna var liter, mörklagd, elak, trotsig, hänfull; med hemska drag af undertryckt vildhet under inbundenheten. Rätt modern i rollens anläggning — icke någon skulpturalt storartad sagofigur, utan snarare en halftamd, ståtlig natur uppifrån fjällen eller skogen, som blifvit elak och konstig af misräkning, och vantrifts, tills hon ej mer är herre öfver sig själf i de trånga förhållandena.

Men därföré så mycket mera mänsklig. Och härlig i det tragiska. Så vild, men så varm och stor.

Skada blott att tänderna värka störande, och att kritiken vaknade just i den ståtliga scenen med bågsträngen, den hon sitter och snor som en mörk demon af trots och hån. Men fru H. är ännu icke herre öfver sin mun, som hon är det öfver sina ögon och hufvudrörelser. Den kan tjena henne godt; vara tragisk, vek, innerlig, outgrundlig och uttrycksfull på många vackra vis; just därföré förarga manéren och vissa nästan automatiska ryckningar i mungiporna desto mera. Sin kropp behärskar fru H. (i Hjärdis) fullständigt. I vissa andra roller förekomma ibland ställningar med ben och fötter, som, besynnerligt nog, icke äro graciösa; och handgester, som verka kylande — som alla påminnelser om manér midt upp i varm och stor konst.

Du tror väl icke att intresset slappnade, därföré att kritiken vaknade. Tvärtom, nu började ju ofvanomtalade inbillade samarbete. (Jag lämnar därefter om jag funnit det lika roligt om det varit jag, som skolat ta emot i st. f. att göra alla anmärkningarne! — Men jag rår ej för, att rollerna blifvit så fördelade.)

Det nästa jag såg var *Chamillac*. Fru Håkansson hade en uppgift, som icke alls låg för henne, så som hon nu uppfattat den, och intresset koncentrerade sig kring hr Svennbergs *Chamillac*.

Hm — detta var ju rentaf en förste älskare med *talang*, som ett plus till stämman och utseende! Denne fågel Phoenix fanns verkligen f. t. här på denna den svenska dramatiska konstens sidogren!

Egentligen har han suttit här länge, men då tyckts en helt annan fågel, vacker, stel och liflös eller, för att lämna bilderna, omöjlig. Hr Lindbergs uppfostrarkonst har här gjort underverk; gifvit icke blott plastik, utan lif och natur åt den eleganta gestalten, icke blott teknik, utan djup och glöd åt den härliga instrumentet. Löpningarne gå ännu ofta dåligt. Hr S. har icke lärt sig — eller är redan för bortskämd för att gitta? — att tala fort och ifrigt, men utan passion, *väl*. Han kan det nog — ibland. Hvarföré vill han det då inte alltid? — Kommer man en gång i vanan att slarfva med sina löpningar, kommer man icke så lätt ur den, och sitter man fast i den kommer man aldrig ur den upp på det *stora* herraväldets fria höjder.

En af ojämnheterna vid den L—ska regien är behandlingen af rösterna. Tacksamma ställen och modulationer lägges det med framgång an på. Men i allmänhet talas för lågt; jag hörde flere

prof på stamning och osäkerhet, som icke borde tålas; och själfva talmetoden, munställningen måtte ej vara den rätta. Diktionen blir alltför ofta suddig och obestämd. — — — — —

För att nu återgå till *Chamillac*, återgafs den af hr Svennberg så, att han blir nästan naturlig och intressant denne onaturligt ädle och tråkige *Chamillac*. Han ger en viss världsmannaton åt både hans slutenhet och hans ironi, äkta värme åt hans entusiasm och hans bittra bikt och i allo en illusion af elegans åt hela rollen — som tyvärr icke uppbäres af de öfriga manlige representanterna för den förnäma franska världen.

Här gör sig bristen på tradition på ett kännbart sätt påmind! Det samspel och det arf från förra generationer, af scenisk om ej af verklig elegans, som kan ge ett skimmer af sannolikhet åt franska sällskapsvärldsstycken, äro nu också det sista man kan begära af ett sällskap, som ända hittills varit kringresande. Men hr L. tyckes också sakna blick härför. Och som instruktör af franska kvinnoroller står han långt efter både hr Fredrikson och hr Hillberg. Minst störande verkar fröken Rustan. Hon är ståtlig om icke precis elegant, klär sig väl (detta viktiga item), har i allt en lugn väl studerad plastik. Hennes sekunda intrigantroller äro nu ej håller sådana, som locka till öfverdrifter — eller behöfva så vidare djup kännedom om urtyperna för att göras plausibla.

Helt annat är fallet med de andra kvinnoroller som ständigt förekomma: de älskvärda, oskuldsfulla, genomförfnade yrhättorna å ena sidan, eller å andra de erfarna världsdamerna. Ibland tillhörande stora världen, ibland halfvärlden, oftast på gränsen; ibland tragiska, ibland spirituella, alltid komplicerade — och således lockande. Men alls icke så tacksamma, som begåfvade och tilltagsna skådespelerskor tro. Det fordras mer än blott talang och *scenisk* vana för att återge dem. — Och hr Lindberg är icke mannen att genom en förvillande god teknik ersätta det, som kan felas hans skådespelerskor af *fransk* världsvana och naturell.

Men de kunna väl icke göra sig till fransyskor håller? invänder man. Ja felet är just, att de försöka och lägga sig till gester, som *skola* vara så lediga, liffiga, själfsvåldiga, raffinerade och nevrotiska, att de tro sig höjda öfver all kontroll af de enklaste plastiska fordringar. Och den eftersträfvade elegansen är det sista de nå. Fru Lindbergs täcka, veka, stillsamma Dagny i Härmännen är oändligt mycket mera lady-like, än hennes klumpigt ystra Jeanne de Tryas. Och hon har ett ganska vackert

skratt och förmåga af en viss känslofullhet i tonfallen. Så att med sträng scenisk tukt kunde hon ha gifvit oss en annan och bättre Jeanne de Tryas — en varmhjärtad, impulsiv varelse på hvilkens yttre liflighet man kunde tänka sig att — dansläraren i klostret lagt sordin. Det skulle varit en fransk dam af värld, som åtminstone ej stört oss. Ett ord också om toiletterna. Hvarföre så många — när de, fast tydligen dyrbara och nysydda, ge så litet parisisk illusion? Äfven fru Håkanssons utedrägt skulle vunnit på att hållas enklare. Nu är den provokant. Och det första, som en liten intelligent och vaken parisiska, som denna Sophie Ledieux, skulle vinnlagt sig om för att behaga sin välgörare skulle väl vara ett stillsamt uppträdande. Men denna sida af karaktären — som dock förf. tydligt anger i flera repliker — har fru H. icke brytt sig om att betona. Hon, om någon, hade dock material därtill och kunde gifvit oss en ängsligt städad Sophie Ledieux, hos hvilken återfallen till ouppfostrad svartsjuka och otamd lidelse blott blifvit desto verksammare.

Så vida något kan göras verksamt i detta helt igenom konstruerade och naturvidriga alster af en artificiell dramatik. Om man blir sträng i sin fordran på elegans vid återgifvandet af sådana stycken som Chamillac, så är det därför, att enda sättet att ge dem någon hållning är att genom framställningen lyfta dem upp till oåtkomliga rymder af ett ideelt »högre» sällskapslif där man kan inbilla sig att denna öfvernaturliga ädelhet och känslosamhet är möjlig.

Auff! — Det kändes riktigt skönt att komma ut till mina åkrar och granar igen!!!

Det nästa jag såg, en liten proverb — *Halevy* — tror jag, styrkte mig i min åsikt att för att se det L—ska sällskapet ge *franska* saker behöfver man just ej göra sig omak att resa in från landet. Fru Håkansson hade hufvudrollen: en ung, kvick, världsklok fru, som ställer allt tillrätta. Det var inte bra; inte intressant ens. Det var icke fru H. — som har sin styrka i djup och innerlighet —; och det var alls icke något elegant ytligt och siprituelt — franskt. Nästan hvarje rörelse retade mig; endera den nu skulle vara fransk och hvad allmänheten kallar *chic* — eller hvad målare kalla »*chic*» d. v. s. rutin utan natur. — Jag blef vid dåligt lynne t. hr Geijerstams fars och satt och tyckte, att hr Lindberg hoppade för mycket, att det icke gick nog tokigt undan, och att förf. hållre kunnat göra en prosabit till en kalender af den humoristiska scenen med fiskargubben,

som här verkade som longör. Roligt både skrifna och återgifna voro förläggaretyperna.

Så har jag också fått se *Ära*. God uppsättning; karaktäristisk kontrast mellan bakgården och kapitalisthemmet. Panningedrygheten och Berlinerlyxen mer *troligt* återgifna än Pariserelegansen. Ramen god.

De flesta figurerna bra och lefvande tecknade, ja hr Lindberg i många delar en nästan illusorisk Trast. En fin, blondskäggig nordtysk, som döljer så mycken allvar och värme under den skeptiska, talföra salongsvana ytan. — Hr L. bemödade sig också tydligen om att tala väl och föll blott en enda gång i sin fula ovana att slå dykande ut med handen. Idealisten Robert blef i Svennbergs händer naturlig, varm och sympatisk med en mycket lycklig karaktäristisk färganläggning. Det var hela tiden en vacker, förfina, ung kontorist, icke någon vilsekommen tragedihjälte. Men hvarföre alltid dessa kastningar med hufvudet, innan rollen drar honom helt med sig? Där ha vi slagget igen — skrofligt, retsamt, i ögonen fallande men så alldeles ett grus på ytan, tycker man, och det skulle vara nog att blåsa duktigt på det för att få bort det.

Fru Håkansson gjorde sin lilla roll till en af hufvudfigurerna — genom både uppträdande, replikering och — smakfulla toiletter, de enda fullt lyckade på Göteborgsscenen under säsongen. Fru H. har en sällsynt förmåga att sammanfatta sina bästa roller till en bild, som sedan står åskådlig och fångslande för fantasien, som minnet af ett fint och djupt uppfattadt porträtt. Äfven poserna, som fru H. haft tillfälle att instudera *framför spegeln*, tyckas vittna om en målares blick. Skada i så fall att hon icke kan låta flytta en riktigt stor spegel midt på scenen i första akten af Kärlekens komedi och se sig själf, där hon halfigger på trappan.

Bristen på målarblick i regien märkes rätt ofta. Jag minnes fru Håkansson i många vackra och hr Svennberg i många effektfulla ställningar; minnes också många ledigt arrangerade scener. Men när det gäller en smakfull interiör, eller en ensemble, där ett ögonblick af målarkonstnärlighet skulle gjort godt, minnes man med djup saknad hr Hillberg.

Alla rollerna i *Ära* hade mer eller mindre roat sina innehafvare och blifvit lyckade gestalter.

Fru Geijerstams Alma är i tredje akten intelligent studerad och alltigenom konsekvent hållen. Men man ser ej spår af det skimmer af oskuld och behag, som sannolikheten kräfver, och som

dock *författaren* måtte anse förenlig med den sedliga korruptionen hos typen — eftersom han på flera ställen framhåller detta.

Kung Midas var så det nästa jag såg. Genom fru Håkansson och hr Lindbergs goda grepp på de båda hufvudfigurerna blef det en af de teateraftnar, som man minnes länge. Hufvudmotivet står klart ristadt i skarpa, obarmhäftiga drag. *Motivet* — ej konflikten. De ljusets makter, som förf. velat ställa upp mot den grymme sanningsaposteln, hade ej tillbörlig relief. Hr Eliasson lyckades ej att med värme och färg fylla ut de tungt och dunkelt tecknade konturerna af Finn Hals — representanten för sundt förnuft och lefnadsglädje. Hr Svennbergs glada konstnärstyp verkade ej natur. Det är nu ett faktum att sådana typer, som i verkligheten kunna verka så uppfriskande, sällan eller aldrig bli roliga på scenen.

Där finns — eller fanns i alla händelser före jul — mycket »slag» i hr Lindbergs Ramseth (i s. i scenen på byrån); en del slingrande, häftiga språng och krumbukter på kroppen, som vore han en leksaksgubbe på en stålfjäder; ett sätt att tala med framskjuten underläpp, som just icke är fördelaktigt för diktionsklarhet. Men hans första akt är så god och lifigt målände, att man trots allt ser Ramseth framför sig genom hela stycket. Och i den stora scenen i sista akten — där han tränger sig in till fru Anna Hjelm, och i sin blinda själförgudning icke ser huru det står till med henne — kunde man alldeles glömma framställaren för figuren, och den lifliga harm och spänning man kände. Fru Håkansson's Anna Hjelm var — ja en helt enkelt mästerlig eller bättre och sannare gripande framställning, som man efter en första åskådning icke ens vill analysera, så djupt, stort och helt intryck gjorde den.

Här passade också hennes röst.

I Februari (?) utlofvad *Hedda Gabler*. Den, som då reser in till staden igen, är din vän.

Hvad Justitieombudsmannen berättar.

Under sistlidet år hade en gammal domare tagit sig före att i denna tidskrift lemna en kritik af hvad salig justitieombudsmannen gjort och icke gjort under den tid han med skicklighet och nit hade sitt åklagarekall om händer. Med redaktionens benägna tillstånd anhåller undertecknad att med anledning af nyss utkomna embetsberättelse af herr Thomassons efterträdare få meddela icke en kritik af hans görande och låtande -- der-till inbjuder icke mycket hvad han förtäljer — utan endast några enkla reflektioner.

Det märkligaste i justitieombudsmannens berättelse är hvad den icke innehåller. De tio åtal, som under ämbetsåret anställts lemna visserligen ett litet bidrag till särskildt våra presters sätt att rätta sig efter allmän lag, men af någon ingripande betydelse äro de ej. Att det icke är hvarken lagligt eller lämpligt att presterna använda konfirmanderna att plocka upp potatisen på höstarne, torde äfven förut varit en mening som hyllats af alla både prester och icke-prester utom kontraktsprosten Wingqvist i Algutstorp. Likaledes torde man tämligen allmänt varit ense derom, att de s. k. prestbetygen icke böra innehålla, att en person begått en handling, när han för denna icke blifvit lagförd och dömd. Men med tanken på hvad som uti riket, om också icke i kongl. maj:ts berättelse till riksdagen, sig under senare tiden tilldragit, kan man ej undgå att sakna åtskilligt.

Det anfördes för några år sedan i Danmark såsom en synnerlig lycka för vårt land, att en justitieombudsman här finnes, och man tyckte icke vara långt ifrån att tro, det allt administrativt och judicielt ofog i landet skulle rensats bort, om man haft med denna pjäs i spelet. Om oppositionen i det landet tog sig för att studera nu föreliggande berättelse, skulle den blifva grundligen kurerad för en dylik utopi.

Det är ju visserligen icke alldeles onyttigt, att det finnes äfven en riksdagens tjänsteman, som har skyldighet att draga

till ansvar t. ex. en magistrat i Lund, hvilken visat alltför grof okunnighet om lag och rätt med afseende på yttrandefriheten. I parentes sagdt en märkelig okunnighet! En ämbetsman har begått en alldeles ovanligt uppseendeväckande förseelse och därför blifvit dömd i alla instanserna. En annan har upprepat saken och står därför under tilltal. Saken har varit föremål för meddelanden i hvarenda svensk tidning och har i alldeles ovanlig grad sysselsatt den allmänna uppmärksamheten. Men magistraten i Lund är alldeles okunnig om allt detta, den handlar i god tro och efter sitt bästa — fastän klena — juridiska förstånd, precis som förut borgmästaren i Jönköping. Och sju särskilda gånger förbjuda de derför en herre, som ville hålla föreläsningar, att begagna sig af denna sin obestridliga rätt. Det ligger onekligen, såsom ock allmänt framhållits, något upplytande och för rättskänslan högeligen tillfredsställande i att finna det öfverheten den gången icke bar sitt svärd förgäfves utan ålade borgmästaren att honom till straff och androm till varnagel för dessa sju lagbrott plikta 90 kronor, medan magistratens öfrige ledamöter, hvilkas okunnighet torde varit ännu mera ursäktlig, sluppo undan med 60 kronor.

Det är för närvarande egentligen tre kringresande föreläsare i vårt land: en Lennstrand, en von Bergen och en Berghell. Affären lär egentligen icke för någon af dem vara vidare lysande. Några förbud torde vara tillräckliga att alldeles förstöra den. Det torde således säkerligen fordras mycket litet energi hos dem, som icke tycka om dessa föreläsningar, att samla de små summor som det kunde kosta de oförståndiga magistraterna att prestera detta nödiga antal förbud — och så kunde man med hjälp af lite oförstånd och lite pengar rätt snart stäcka hela den propagandan!

Moralen af justitieombudsmannens berättelse är emellertid den, att han icke mycket gjort och icke mycket kunnat göra gentemot den moderna riktning, som söker direkt eller på omvägar inskränka några af de viktigaste allmänna medborgerliga rättigheter, som 1809 års lagstiftare ville tillförsäkra vårt folk. Förhållandet är ju nemligen det, att åklagaren, huru nitisk han än må vara, intet kan annat göra än lägga fram materialet för domstolarne. Så snart således öfverdomstolarne dragas med af en reaktionär vind, kan åklagaren ingenting uträtta. Han har sin betydelse för det fall, att underdomstolarne dragits med men öfverdomstolarne stå själfständiga utanför partirörelserna — ett fall som gifvetvis mycket sällan inträder. Organisationen af öf-

verrätterna och det sätt, på hvilket deras bisittare utnämnas, är snarare egnadt att göra öfver- än underdomstolarne partiska. Den konstlade gudlighet, som under nuvarande regim är så nyttig för befordran till högre statstjänster, gör däremot mycket ringare nytta för blifvande borgmästare och rådmän. När nu striden om yttrandefriheten på grund af vissa förhållanden kommit att till en mycket stor del stå på det religiösa området, så erbjuda de klerikale öfverdomarne näppeligen mera skydd för fritänkarnes äfven mest berättigade anspråk på opartiskhet än småstadsmagistraterna. På det religiösa området är striden så mycket ojämnare, som den allmänna meningen där i ringa grad lämnar justitieombudsmannen något stöd, eftersom flertalet människor, hvilka ej äro religiösa af beräkning, äro tämligen indifferent i religionsfrågor. Det är icke omöjligt äfven bland ett föga utveckladt folk att skaffa en stark opinion till skydd för nya religiösa sekters apostlar men att skapa en sådan opinion till skydd för fritänkare är nästan omöjligt.

Huru förhållandena kunna gestalta sig framträder kanske bjertast genom ett exempel. För ett eller annat år sedan blef den bekante utilisten Lennstrand åtalad för hädelse och förnekelse af den rena evangeliska läran. Juryn frikände för hädelsen och domstolen skulle så bestämma straffet för förnekelsen, hvilket blef böter. Men i hofrätten, dit målet kom i vanlig ordning, afdömdes det å en division, där som ordförande satt en af våra mest fanatiska klerikaler, chef för vårt största kolportörsetablissemang. Af de öfriga fyra ledamöterna voro två adjungerade, d. v. s. ännu obefordrade och för sin befordran naturligtvis beroende af sine förmän. Förnekelsestraffet höjdes också derstädes till några månaders fängelse! *

Vi hafva ju under de senare åren äfven från högsta domstolen haft åtskilliga mycket, mycket svårförklarliga utslag i fråga om yttrande- och församlingsfriheten, för att nu icke tala om valrätten till riksdagen. I sådana fall kan man naturligtvis icke af justitieombudsmannen begära, att han skall ingripa. En enskild person kan draga en sak inför domstolen för att konstatera, huru illa det kan vara stäldt med rättvisan när han på förhand vet sig ingen juridisk upprättelse kunna vinna. En justitie-

* Det kunde verkligen vara intressant att veta, huru de religiösa förhållandena ställa sig på — Samoa. Om den nye öfverdomaren derstädes behåller sina traditioner från Svea Hofrätt, lära väl de Samoaner, som förneka Samoas rena religion, råka temligen illa ut!

ombudsman är därtill ingalunda skyldig och har naturligtvis därtill mycket ringa lust, om den vrånga lagskipningen sker i det för tillfället herrskande systemets anda. Och i annan anda döma nu en gång inga domstolar, det har en tillräcklig erfarenhet från alla tider och alla land visat. Det eklatanta prof på lagtolkningskonst, som högsta domstolen t. ex. ådagalade, när den förklarade allmän förargelse hafva väckts af ett föredrag, hvars alla i målet vittnande åhörare påstodo motsatsen, gör det sålunda för all framtid omöjligt för hvem det vara må att vinna rättelse uti samma förfarande från annat håll.

Det ligger därför i sakens natur, att det enda, hvaruti man kan genom hänvändande till justitieombudsmannen vinna något, är rent formella förseelser af ämbets- och tjänstemän. Och det är just icke mycket värdt. —

I hvilken grad justitieombudsmannskapet ingått såsom ett led i vår byråkratiska administration i stället för att såsom afsedt varit stå kontrollerrande utanför, framgår redan af den kategori personer, bland hvilka man nu för tiden utser denna ombudsman. Ännu tydligare framträder emellertid förhållandet vid en granskning af hvad nuvarande justitieombudsman, som säkerligen med en på senare tid icke vanlig samvetsgrannhet skött sitt kall, utöfver åtalsreferaten i sin berättelse meddelar. Det är juridiska fackfrågor af det slag, som det tillkommer justitiedepartementet att upptaga och på hvilka dess underordnade lämpligen kunnat använda sin tid.

I ett hänseende är justitieombudsmannens berättelse synnerligen otillfredsställande. Efter att hafva på omkring hundra kvartsidor gifvit en uttänjd redogörelse för de föga intressanta åtal han anställt, förmåler ombudsmannen på en kvarts sida, att inemot trehundra andra inkomna ärenden förfallit. Det finnes just bland dessa mål, vid sidan af orimligheter, en god del mycket intressanta ting, som det varit af mycket stor betydelse, att allmänheten kunnat i berättelsen få kännedom om. Det vore säkerligen icke omöjligt att för de viktigare af dessa mål — och flera af dem äro principiellt af vida större vikt än de tio så omständligt relaterade — finna en liten plats i berättelsen. De skulle till våra ämbetsmannannaaler lämna illustrationer af synnerligen belysande beskaffenhet. Nu försvinna de i glömskan; medtagna i berättelsen skulle de derifrån kunna rädda själfva justitieombudsmannen och hans höga kall!

Arbiter.

Litterär öfversigt

af A. Haraldson.

(Forts.)

Utom de nämnda alstren har visserligen förra året bjudit på ännu mycken litteratur, som ger sig ut för att vara allvarlig men näppeligen kan allvarligt bedömas. Som vanligt hafva versböckerna lemnat det rikaste bidraget till denna afart af litteratur. Det gör ett besynnerligt intryck att se dessa s. k. diktsamlingar, däri personer utan något spår af verklig begåfning föra till torgs sina alldagliga känslor och tankar. Skälet är visserligen icke blott författarens bristande omdöme och hyggliga men obetänk-samma vänners inrådan. Väsentligaste skulden torde ligga i den beskedlighet som blifvit stående regel inom den svenska kritiken, där man aldrig om skräp säger att det är skräp. Då äfven den mest prosaiska människa har sina anfall af s. k. poetisk stämning, kan man naturligtvis alltid i dessa diktsamlingar söka upp något som är om icke värdefullt så dock icke alltför underhaltigt. Man nöjer sig härmed, yttrar några allmänna fraser och — är glad att hafva sluppit ifrån sin anmälningspligt. För den som är lite van att läsa dessa tidningsanmälningar, är det visserligen lätt att af de allmänna, gärna något skrufvade fraserna bedöma anmälarens mening, men för den stora allmänheten torde det ofta vara svårt nog att däraf få någon verklig föreställning om, hurudant det anmälda är. Det är nu visserligen modernt att predika om kritikens uppgift att förstå det goda i allt, att icke berömma eller tadla utan endast klargöra. Det är så mycket mera frestande att underlåta bestämda omdömen som det är nästan omöjligt att i en kort anmälan, för hvilken möjligen icke mera än några raders utrymme stå till buds, anföra bevis på sina påståenden.

Men all denna beskedlighet medför den obehagliga följden, att såsom litteratur breder sig, till förfång för den värdefulla diktningen, en massa skräp, som saknar hvarje existensberättigande. Om en gammal dam finner skäl att kosta tryckning och papper på sina »dikter», må hon då göra det, det är hennes rättighet, men så snart man börjar på ett eller annat sätt göra reklam för dylikt, såsom om det tillhörde litteraturen, då är det icke längre fråga blott om en utgifvare som finner nöje i att använda sina pengar oförståndigt, utan det är en skada som med orätt tillfogas de verklige författarne. Det är alltid den dåliga poesien som dödar den goda, mängden af underhaltiga dilettanter är de goda författarnes värsta fiende. På prosans område är faran icke så stor men för poesien är den ödesdiger. Det är därför ock det gör ett så sorgligt intryck, att t. ex. en C. D. af Wirsén med sin späda och för länge sen förbrukade poetiska ådra skall vara i en ställning, där han nästan är direkt manad att invita Minerva fortsätta med sina versskrifverier. Nog kunde också kritiken vara så uppriktig att säga en och annan bekant tillfällighetsskald, att han icke af sin vänlighet att stå till tjänst med verser vid familjebjudningar bör låta narra sig så långt, att han ger ut dessa verser såsom diktsamlingar.

Vi hafva här valt några exempel i högen bland de många som känna sig manade att utgifva diktsamlingar. Att anställa en formlig razzia bland ogräset hafva vi hvarken tid eller lust. Vi föredraga att öfvergå till omnämnande af

II.

Allvarlig Litteratur.

På prosans område är herr Tor Hedbergs »Ett eldprof» det anmärkningsvärdaste arbetet, något mindre för hvad denna bok i själfva verket ger än därför att herr Hedberg är den bland de yngre, af hvilken man från skilda håll väntar mest för vår litteratur. Denna förväntan må nu vara berättigad eller icke, i hvarje fall har han icke ännu vunnit sitt stora slag.

Ett Eldprof har sitt intresse helt och hållet på det psykologiska området. Det är psykologiska studier i romanform, utförda med mycken samvetsgrannhet. Men de äro något tunga. Om än det allvarliga arbete som ligger bakom icke direkt framträder störande vid läsningen, gör dock författarens sätt att be-

skrifva, att man stundom får känslan af att läsa en afhandling. Uti ett historiskt arbete rörande en märkelig personlighet som ingripit i mänsklighetens öden fångslas läsaren lifligt af en dylik utredning af de känslor och tankar, som ledt personen in fråga. Man känner där handlingarna förut och det bereder en äfven rent ästetisk tillfredsställelse att finna klaven till dem. Men i en roman blir detta framställningssätt lätt tröttande, äfven om, såsom här är fallet, ett i och för sig så intressant problem sättes under pröfning som det om förhållandet mellan tanke- och känslolif. Det ligger i sakens natur, att icke blott den stora hopen utan äfven den mindre skara till hvilken en författare med aktning för sig själf tager hänsyn icke i längden kan känna sig tillfredsställd af blott psykologi. Denna borde väl icke hafva någon annan uppgift än att förklarande gå vid sidan af människoöden, som för sig själfva hafva något intresse. En psykologisk målning kan vara mycket intressant, men det är i regeln dock icke annat än författarens subjektiva syn på tingen som däri framträder och är icke författaren ett ovanligt snille göra hans skildringar mera intryck af mödosamt utspekulerade teoremer, än af konstverk. Man kunde hafva lust att tillropa hela denna hyperpsykologiserande riktning den gamla föreskriften: gå ut och sen eder omkring i lifvet och läggen bort er kammarlärdoms funderingar! Det är lifvets problem, icke filosofiens spekulationer, som äro diktens kärna.

För att återgå till Ett Eldprof, man saknar i denna likasom i t. ex. »På Torpa Gård» all relation till det som lefver och rör sig i tiden. Det är en stundom, senast af Georg Brandes, upprepad paradox att Goethe, när hans landsmäns lik på slagfältet inspirerade honom icke till dikt utan till anatomiska studier, stod öfver ögonblickets förgängliga känslor och drömmar, representerande den eviga utvecklingens lagtolkare. Men äfven om detta skulle vara mera väl funnet än det i själfva verket är, så är nu icke en hvar — en Goethe! En och hvar är däremot barn af sin tid och söker han ställa sig kontemplativt utanför densamma, så är det sannolikaste resultatet, att han kommer att sakna all betydelse både för den och andra tider.

Det är helt naturligt vid det i Ett Eldprof, som icke tilltalar anmeldaren, han här kommit att uppehålla sig därför att herr Hedbergs produktion i så hög grad äggar till motsägelse. Berättelsens värde i den art som författaren behagat välja är en annan sak, och skall nu allting bedömas efter sin art, så för-

tjänar nog Ett Eldprof såsom prof på psykologisk skildring det bästa vitsord.

Kronofogdens Berättelser af G. af Geijerstam känna tidskriftens läsare redan genom den i förra årgången införda »En förolyckad». Om samlingen torde liksom om Georg Nordensvans nya noveller kunna utan större orättvisa sägas att de göra intryck af ett »tills vidare», om ock åtminstone herr Geijerstams innehålla flera själfständigt gjorda studier.

Utaf den i trängre mening poetiska produktionen under året är det knappast mera än herr D. Fallströms »Chrysanthemum», som eger bestående värde. I hvarje fall är han den ende skalden bland dem, som detta år utgifvit dikter. Herr Snoilsky har vändt sina sträfvanden åt det nya kall, dit sysslandet med »högre» diktkonst beredt honom en icke afundsvärd väg, och äfven de öfriga af den något äldre generationen hafva försvunnit från skådeplatsen.

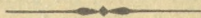
En öfversigt af svensk litteratur, i hvilken icke nämnes A. Strindberg, skulle vara en orimlighet, om icke hans produktion förut vore så allsidigt skärskådad i denna tidskrift att något mera knappast är att tillägga. Om icke alla gamla märken slå fel, torde det ej håller dröja så synnerligen länge, innan han åter låter höra af sig.

En helt egendomlig ställning intager ett debutarbete — eller kanske rättare ett utdrag af ett sådant — Ur Gösta Berlings saga af Selma Lagerlöf, utgifvet i anledning af en pristäflan i tidningen Idun. Innehållet och formen passa synnerligen väl och båda äro för vår uppfattning nya. Det är värmländska släpptsåger, förlagda sextio år tillbaka i tiden men uppenbarligen till stor del af betydligt äldre dato, och för deras berättande har förf. valt en efterbildning af sagostilen, ofta nog af kraftig verkan om den också, såsom naturligt hos en icke länge öfvad författare, stundom icke slår till.

Helt naturligt leder sagan tanken på ett i alla hänseenden förträffligt arbete, som i Köpenhamn utkom för några år sedan under titel Fra Hexernes Tid. Det var en i tidens stil, tillräckligt moderniserad för att genast fattas af läsaren, hällen skildring från den religiösa vidskepelsens hemskaste dagar och man kände tidens uppfattning pulsera i skildringen. Något liknande synes den svenska författarinnan hafva eftersträfvat. Hennes ämne har visserligen mindre både kulturhistoriskt och poetiskt intresse och hennes stil är icke fullt fri hvarken från effektsökeri eller störande missgrepp, men det oakadt är Gösta

Berlings saga en för litteraturvännen ovanligt välkommen öfverraskning. Man hoppar lätt öfver den i andra hand gjorda skildringen af huru Gösta Berling och hans röfvade brud jagas af vargar eller huru samme Gösta Berling leder ett fördämningsarbete mot en hotande flodvåg. Det blir i alla fall mycket kvar af äkta sagopoesi, som kommer själens strängar att vibrera.

Huru omfattande förf:s talang är låter ej säga sig på grund af detta debutarbete. Låtom oss hoppas att den är mera utvecklingskraftig än som tyvärr ofta plär vara fallet med dem, som första gången göra ett lyckligt grepp!

Ur Arvid Ahnfelts brefvexling*.

Paris 4 juli 85.

— — — I dag erhöj jag från legationssekreteraren det angenäma meddelandet, att chefen för utrikesdepartementets arkivafdelning lofvat tillmötesgå min önskan att få genomgå franska ministrarnes depescher till och med 1815.

Detta är en stor framgång, nästan större än jag vågat hoppas, ty det är just Karl Johans första tid i Sverige som jag på detta sätt får skildrad af hans egna landsmän i Stockholm. Detta är nya och fina källor för en intressant period. Som jag från början anat, så skulle det nya företaget verkligen kunna blifva någonting gentilt, om det lyckades mig att få fingrarna in der jag ville och det tyckes ju nu lyckas — — —

7 juli.

Nu är jag i full fart i utrikesdepartementet och är mycket belåten med hvad jag hittills studerat. Jag har till mitt förfogande en 7 à 8 stora folianter, hvilka jag först tänker genomgå på det sättet, att jag uppgör en förteckning öfver de intressantaste depescherna och så afskrifvas de enligt aftal. Det skulle vara ett arbete på flera månader att ensam utföra, men på detta sätt bör det ju gå mycket behändigt. Kan jag åstadkomma något liknande i London och i Haag, så bör jag ha gjort en mycket god sommarresa. Redan resultatet i Paris är betryggande för

* Dessa små utdrag af doktor Ahnfelts bref under några af hans färder till Europas olika arkiv afse närmast ingenting annat än att meddela de personliga intryck han rönte. Således har hvad i korrespondensen förekommer angående hans arkivstudier och de utvägar han visste använda för att vinna inträde till samlingarne endast i ytterst ringa mån medtagits. Alla de skarpa och träffande karakteristiker han lemnat af särskildt åtskilliga bland det offentliga ordets män i vårt land — och han var i fråga om vissa liberala koryfeer mycket skarpsynt — hafva äfven uteslutits. I hvarje fall är det ännu för tidigt att publicera dem.

företaget och till våren bör jag väl för fortsättning kunna komma i väg till Rom. — — I dag fick jag bref från M., att min anhållan är bifallen. Jag får inträde i det påfliga arkivet och likaså i andra arkiv i Rom. Med de påfliga vapnen i händerna kan jag åstadkomma åtskilligt! — — Min franska väninna sitter på förmiddagarna vid min sida och jag har erhållit arkivchefens tillstånd att låta henne ensam fortsätta med afskrifningen när jag reser. —

Scandinavian Club, London 20 juli.

Treffig inrättning den här klubben, med svenska tidningar, svensk matservering (filbunke o. s. v.).

På det hela taget trifs jag mycket bättre i London än i Paris. Här är lagom varmt och har just inte regnat något. — I lördags hörde jag Adelina Patti på italienska operan som Carmen. En publik på 3—4000 personer, stormande jubel, lagerkransar inburna på sidenhyenden o. s. v. När *hon* sjöng: Tra la la la, la la la la la la la — det var någonting må du tro. För resten var der en annan sängerska som hade ändå vackrare röst, tyckte jag, men Adelina är ju också 47 år. Hennes beundrare påstå dock, att af åren märkes inte ett enda spår. Jag har aldrig sett någonting i sitt slag så lustigt och näpet, som när hon första gången kom inspringande som Carmen med en ros i mun. Hon hade ett slags vaggande rörelse och slog kors, nästan, med de små benen. Och en sådan toalett, i synnerhet i sista scenen, då hon mördas. Rosafärgadt siden till underkjol och derofvanpå en gul sidenkjol med inväfda lysande blommor, juvelspännen på skorna o. s. v. Men löjligt var, att Don José, när han nu kommer instörtande, först försigtigt utbredde sin mantel på golvet, naturligtvis för att hon icke skulle göra sin utsökta toalett illa, när hon föll omkull. Hon föll inte pladask som Niehoff, utan hon snurrade omkring ett par slag med handen på hjertat och så snurrade hon bort till Don José's mantel och segnade ned så nått, att de vackra kjolarna icke kommo i den aflägsnaste beröring med golvet.

24 juli.

— Jag har hört Adelina Patti ännu en gång, som Margareta i Faust. Mera tyckte jag om henne som Carmen. Redan de långa svarta flätorna stodo för mycket i strid med Margaretas vanliga utseende och hon var inte så ungdomlig som i Carmen. Men hennes sätt att sjunga piano var alldeles maka-

löst — i den kolossala salongen hördes hvarenda liten framfläktad ton. Hennes sätt att sjunga i fångelset, sista akten, var alldeles hänförande.

För öfrigt var operans uppsättning ungefär som i Stockholm, knapt så bra, åtminstone misslyckades sluttblån alldeles, och i stället för de himmelska härskarorna, Gud fader, Satanas och allsammans fick man blott se tre långa dumma englar med basuner, hängande rätt upp och ned i rymden.

Mefistofeles hade en präktig röst men förde sig icke så elegant som Willman. Faust kunde långtifrån mäta sig med Arnoldsons eller Ödmanns återgifning. Men orkestern var magnifik, öfver hundra instrument, alltså väl dubbelt så många som i Stockholm, och ståtlig var inmarschen under soldatkören, efter som scenen medgaf rum för flerdubbla krigareleder. — — —

Liksom katten i stöflarna har jag nu fått bugt med markisen af Karrabas, d. v. s. nästa vecka får jag inträde i arkivet. — —

29 juli.

»I tornets djup, fördold för verdens öga» sitter jag nu kl. 10—4 om dagarna. Den ene vaktknekten tog hand om mig och öfverlämnade mig åt den andre, ända tills jag, efter att hafva passerat en labyrinth af gårdar och förstugor, öfverantvardades åt Master of the Rolls, d. v. s. den som har utrikesdepartementets arkiv om hand. Der presenterades jag såsom d:r Abnfelt, beskyddad af markisen af Karrabas. På fickan hade jag ett plakat, undertecknad af markisen, och när jag uppvisade detta logo alla läppar och alla knän böjde sig, som det heter i skriften.

Det får jag emellertid säga, att maken till formalitetsleverne har jag aldrig tänkt mig — — —. Men till min angenäma öfverraskning tyckes också skörden här vara större än jag väntat. Det är en massa manuskripter som stå till mitt förfogande. — —

S:t Petersburg 27 aug. 1886.

— — — Det är märkvärdigt i alla fall, hvad arkivluften bekommer mig väl. Jag gick upp i arkivet i går med matta, släpande steg, ithy att jag hade förbaskadt (det är ju inte till att svärja?) ondt i hufvudet, och jag gick ned igen efter fyra timmars studium af grefve van Suchtelens Stockholmsdespacher med lätta, elastiska fjät, nästan som en yngling, åtminstone en 30 års! — —

31 augusti.

Nu skall du få höra något ganska märkvärdigt. Lika litet i Paris som i London var det möjligt att få se någonting i arkiven af senare datum än 1815, men här har jag fått tillåtelse att gå ända till 1837, d. v. s. jag får begagna alla depescher af grefve Suchtelen, sträckande sig från 1810 ända till hans död. Med andra ord, det är så godt som hela Karl Johans regerings-tid här finnes skildrad i utförliga framställningar af den finaste och intelligentaste diplomat, som någonsin varit att finna i Stockholm. Chefen för arkivet, baron Stuart, är så utomordentligt vänlig emot mig och sade i går, att han ville göra allt för mig — utom att släppa in damer i arkivet, ty det strider mot reglementet! Den vackra polska frun, som jag hade utsett till min vis-à-vis kände sig mycket chikanerad och undrade, om man trodde, att hon skulle stjäla någonting. — —

21 okt.

— — Jag gjorde i dag en rätt märklig visit — märklig så till vida åtminstone, att man betraktade mig som en mirakulös person. Det var hos h. excellens Due, svensk-norsk minister. »Hur fan», yttrade h. exc. bland annat, »har doktorn kunnat få tillträde till Suchtelens depescher?» Detta kunde han inte begripa, ty en framställning på officiell väg — så försäkrade han — skulle ovilkorligen hafva blifvit afslagen. Som ett prof på hans beundran bör jag väl anse, att han höll tändstickan åt mig, då han bjöd på cigarett! — En del människor här i Petersburg ha också reda på saken och förvåna sig i underdånighet öfver höga vederbörandes gode och nådige vilje. — —

Frankfurt am Main 8 maj 88.

— Synd att du inte kunde göra mig sällskap i dag i ett af de vackraste orangerier verlden eger, Palmengarten i Frankfurt, en verklig paradiset's lustgård, som på mig hade den verkan, att jag fick en af de bästa ideer jag tror mig någonsin ha haft. Jag fick nämligen det infallet, att jag i Rom skall göra specialstudier på ort och ställe för mitt blifvande arbete om herskarmakt och själssjukdom — — —. Från Italien har jag redan tänkt på att taga vägen öfver München och så göra utfärder till de lustslott, der den vansinnige romantikern kung Ludvig af Bayern lefde och huserade. — —

Genua 11 maj.

Brefpapperet är civiliseradt men det kan man icke säga om samhället. Något dylikt har jag aldrig skådat. Jag skulle vilja säga Havre, minst tusen grader nedflyttadt på civilisationens nivå, och du kan möjligen få något slags föreställning om staden. Men pittoreskt, alldeles förtvifladt pittoreskt!

Det var verkligen en stolt syn, när Genua dök upp ur Medelhafvet, just som vi passerat den sista tunneln. Men icke hade jag tänkt mig möjligheten af sådana gator, sådana torg, sådana hopgyttrade byggnader som här. Jag undrar om de ha något postverk. Det är kanske icke värdt att skriva för långt!

Alldeles invid Medelhafvets strand på en restaurant nära Genua $\frac{1}{2}$ 11 f. m. 12 maj.

O, heliga Djänoa, hvad jag ber dig förlåta mitt knarriga gårdags- och morgonhumör! Men det var heller icke så lätt att upptäcka dig! Inte bodde du i gränderna vid Hotel de France.

Nej saken tillgick sålunda, att jag efter att hafva lyckats förskaffa mig kaffe med smör och honung skickade efter en vagn och så reste jag ut i vida världen. *Inga muséer*, sade jag till kusken på den bästa italienska jag kunde åstadkomma, *jag afskyr muséer*. Sådant kan man ju läsa på planscher till tentamen i estetik med laudatur för Nyblom i Upsala (n. b. detta sade jag icke, men jag tänkte det helt stilla i min själ).

Näväl, kusken förstod min mening efter en stunds parlamentarande. Han förde mig inte till något museum, han förde mig alldeles intill vägorna af Medelhafvet. Om någon kusk bör bli salig, så är det väl han (du vet af Vessels skrifter, att det icke är alla kuskar som bli saliga!).

— — Och O, hvilka byggnader i Djänoa i de aristokratiska kvarteren! Jag hade i går och i dag morgse blott skådat sjömanshusen. Nu har jag sett palats vid palats i alla regnbågens färger, marmorpalats, röda hvita grå och bruna. — — — I eftermiddag reser jag till Massa Carrara för att taga reda på hvad der kan finnas om greve Munck. — —

Rom 15 maj.

Nu har jag gjort min pligt. Jag har samvetsgrant trafvat igenom hela S:t Peterskyrkan, sextinska kapellet, Rafaels madonnor och himlafärder etc. etc.

Om jag skall vara fullt uppriktig så anser jag att min och H. B. Palmærs gamle vän Carl August Ehrensvärd redan för 100 år sedan uttömt alla kritiker öfver Peterskyrkan, i det han sade att den är för stor för att kunna riktigt senteras. Ja, den är verkligen så stor, att den ser icke ens stor ut. Hvarje sidokapell är större än en vanlig kyrka och man mister förmågan af att tillämpa alla proportioner. Då jag uppe i en gång kring altaret fick se en människa af synbarligen samma proportioner som en vanlig ostfluga, då kunde jag tillnärmelsevis begripa hur stor kyrkan är.

Hvad vidare beträffar alla de otvifvelaktigt mycket charmanta takmålningarna, så har också Ehrensvärd uttryckt sig alldeles oförlikneligt, då han säger att insekten ser i plafond. Alla dessa oändliga plafondmålningar kräva insektens bukiga ögon för att kunna senteras. Kräftorna t. ex. (och enligt domprosten Wählins definition äro loppor, löss, kräftor och hummer exempel på insekter) kunna se bukigt men icke en vanlig syndig människa.

Hvad beträffar Michel Angelos »Yttersta dom» i sextinska kapellet, så betviflar jag på det allra lifligaste, att en nutidsmänniska kan hafva någon konstnjutning af dessa förvridna gestalter. Men jag har emellertid sett dem, jag som så många andra — —

16 maj.

Upp och ned för vatikanens trappor i dag. Från den ene kardinalen till den andre. N:r 1 dålig, n:r 2 bättre, n:r 3 bäst. Lofvade att leta upp hvad han kunde i manuskriptväg. — —

Ståtligt att se *gamla* Rom i går. Colosseum förnämligt af allt, bäst bibehållet. Cirkelformiga åskådaregallerier ända upp i skyarne. Plats kanske för 100,000 människor. Ännu väl bibehållna stallar för de vilda djuren, kanaler för vattnets insläppande vid fingerade sjöslagtingar etc. Med det nutida Rom är icke just mycket bevändt, liknar en modern fransk stad. — — —

För första gången i mitt lif har jag sett ett intressant museum — på Capitolium. Om jag mot förmodan skulle bli mycket gammal, kunde jag ändå aldrig glömma detta intryck, hur en hel värld, d. v. s. en helt annan värld än den, hvori vi lefva, stirrade emot mig ur sina tomma ögonhålur. »Ja så, det är byster», var min vän direktörens klassiska uttryck, då han fick se taflor och mycket annat på utställningen i Hamburg, men här var det verkligen byster. Taflor ger jag katten, det är bara strunt, tycker jag, sedan jag sett bystererna och äfven

statyerna på Capitolium. Det är en med utomordentlig konstskicklighet hoplappad bild af den gamla romarverlden (restaureerade fragmenter af fynden vid gräfningar etc. etc.). Allting blir trivialt, t. o. m. Italiens sallat och viner men museet på Capitolium kan aldrig bli trivialt. Jag steg ned för trapporna, men jag drogs upp igen. Jag ransakade mitt stackars lilla vetande såsom fil. d:r och jag tyckte verkligen det var roligt, att jag en gång i världen läst de klassiska auktorerna på grundspråket. — —

Neapel 21 maj.

Med Virgilius, nej, jag menar Vesuvius, rykande midt framför näsan, »skrifver jag dessa rader», som det heter i korrespondentstil. Det är för öfrigt ingen lätt sak att skriva, ty papperet är icke gjort på Klippan och bläcket och pennan tycas ha legat i Pompeji eller Herculanium inemot ett par tusen år.

Intrycket, det första, öfverraskande, af Vesuvius och Napoli gjorde mig lika vanvettigt förtjust som då jag för sex år sedan för första gången såg alperna och då Oscaro di Lamo trodde, att jag blifvit tokig på allvar.

Men, som det bär syn för sägen redan af skrifmaterialerna, samhället hör icke till de literata. Jag besökte i dag en antiqvarisk bokhandlare och hela förstugan var belägrad af getabockar. Slutligen fick jag tag på en ung man, som förklarade att »pappa var utgången», och om han inte tagit hela boklådan med sig, så hade han åtminstone visligen låst in henne. Jag bad derföre portieren på mitt hotell, att han skulle skriva till *pappa* och be honom skicka den och den boken till hotellet, i fall han hade henne på sitt lager, ty jag var rädd att getabockarne skulle stänga mig, i fall jag komme igen en gång till.

Sorrento, Capri med den »blå grottan» etc. har jag redan skådat på närmaste håll. För öfrigt har jag drifvit omkring på gatorna och tittat på damerna m. fl. grannlåter. A. H. kunde mycket väl vara neapolitanska — i den stilen äro de. Romarinorna äro mera magra och bistra, liksom varginnan på Capitolium, af hvilken Romulus och Remus dia. Milaneskorna äro de vackraste italienskor jag sett, och med all säkerhet förstå de bäst konsten att kläda sig. — —

22 maj.

Civilisationen stiger! Bättre bläck och papper — nej inte papper, men bättre penna än i förra brevet.

För öfrigt är man här inte just bortkommen, åtminstone i

fråga om folkkännedom. På Capri, der en fiskarfru fåfångt sökte locka mig att rida på åsna upp till det s. k. Tiberii slott, der poeten Montgomery-Cederhjelm för några år sedan stod på hufvudet utför Tiberii klippa — på Capri, upprepar jag, der förklarade fiskarfrun mig vara dansk, blott på grund af mitt sätt att uttala abbastanza (d. v. s. nu kan det vara nog, nämligen med blommor som jag köpte). Och när jag förklarade mig vara icke *danese* utan *svedese*, så omtalade fiskarfrun, att Sverige ligger alldeles i närheten af Danmark. Och det var ju ganska skickligt gjordt af fiskarfrun. Men någon ridtur blef ändå inte af! Jag har lyckats bibehålla min frihet under hela vägen, och nu skulle jag öfverlemna mig åt en liten boricka, som naturligtvis är herre på täppan i de branta stigarne på Capri. Omöjligt, min bästa fiskarfru, omöjligt. abbastanza, abbastanza!

Först här i Napoli har jag i någon ringa mån märkt, att jag befinner mig i ett katolskt land. I en undangömd gata har jag i dag funnit inskriften: »smärtefulla Guds moder, bed för oss!» jemte bilder af den heliga jungfrun. Inte ett spår till något dylikt i Rom! Fula prester i mängd trampade nog Roms gator (egentligen pilgrimer, som kommit för att se på utställningen af påfvens jubileumpresenter) och en och annan barfotamunk samt några mycket tunnsådda nunnor. Och tänk då i Petersburg! Helgonbilder i hvart gathörn, på hvarje jernvägsstation o. s. v. lika visst som bilder af tsaren! Med ett ord sjelfva Rom är inte det minsta katolskt, och så residerar der ändå den helige fadern! Det är onekligen högst besynnerligt. Men går man upp i Capitoliums museum får man se något ändå besynnerligare, en antik Jupitersbild, som alldeles påtagligt är det egentliga originalet till alla skulpturens kristusframställningar, så väl som till alla altartaflor och dylikt i protestantiska lika väl som i katolska kyrkor. Det är visst och sant, att det är inför hedningarnes Jupiter, som de kristne göra sin andakt, lika säkert som att professor Winge icke blott låtit presidenten Forssell utan äfven Michel Angelos Kristus (i sextinska kapellet) sitta modell för sin Thor i svenska nationalmuseum. Den ena artigheten kan vara den andra värd! Jag besökte sextinska kapellet två gånger, egentligen för att komma under fund med, hvem det var den vredgade Kristus-domaren påminte om, och så gick det upp ett ljus för mig, att det var den lille beskedlige Winges Thor, han som *luggar* jättarne, om jag minnes rätt. Jo, visst luggar han dem! — — —

Jag satt på toppen af Monte Pincio i Rom och tittade på världen i fågelperspektiv — ty Rom är ännu världen. Den staden är det förflutna i antikt och medeltids lif, sådant det aldrig nånsin kan komma tillbaka. Den är en brännpunkt för nutids lyx och rikedom. Och låtom oss hoppas, att den äfven bär framtiden i sitt sköte. Den staden har *slagit* klerikalismen på dess egen mark. Den har besegrat påfvedömet efter att sjelf i månghundra år ha legat i dess bojar. Nog måtte den ha framtiden i sitt sköte!

I alla fall kunde jag inte låta bli att tänka på ett yttrande af C. J. L. Almqvist i någon af hans romaner, att världen ännu i nittonde seklet ligger i sin linda, att menskligheten ännu är i barnåren. Jag satt på Monte Pincio och kommenterade denna tanke t. ex. med den observationen, att menskligheten ännu leker med soldater. I Italien åtminstone ser det alldeles ut som en lek. Redan i Milano åkte jag ut till ett exercisfält, och det såg alldeles ut som hade man lekt kurragömma, och så sigtade man på hvarann, utan något vidare. Och så blåste man i barntrumpet; lät alldeles som på midsommarafton i Stockholm. — — — Men hvad var det jag egentligen ville sagt, jo det var något angående mina spekulationer uppe på Monte Pincio, då jag afbröts af trumpeterna. Jag tror att *konsten* måste slå in på alldeles nya vägar. Medeltidsmyterna såväl som de olympiska myterna måste öfvergifvas. Jag tror det är alldeles barocka försök att t. ex. vilja blåsa nytt lif i kristusframställningarna på det sätt som vi sågo i Blanchs utställning af den der af Dietrichson lofordade preussiska målaren Oude eller hvad han hette: bajerskt bondfolk i nutidskostym, afhörande ett slags bergspredikan i våra dagar. Det fins inte längre någon förnuftig människa, som tror på de romerska mästerverkens sanning, att t. ex. fara med stöflar och galoscher upp till himla, och de allegoriska framställningarna eller hvad meningen är med Oudes, de bryta nacken af sig sjelfva, de också. —

München — —

Mitt första nattqvarter, sedan jag lemnat Genua, var i Verona, en liten förtrollande medeltidsstad, der Romeo och Gulietta höllo till. Jag bodde i ett hotell, der man hade en fullständig borggård i gammaldags stil och jag var alldeles förtjust — fastän jag inte såg någon Gulietta!

Från Verona reste jag kl. $\frac{1}{2}$ 5 på morgonen och passerade Brennerpasset, vida mindre tröttande än S:t Gotthardsvägen. Men

jag nekar inte, att jag hisnade en liten smula, då jag tittade utom fönstret och alldeles invid jernvägsskenorna såg ett vidunderligt bråddjup. — När jag vaknade i dag på morgonen i ett litet rum så fint som åt en fröken, tyckte jag att himlen hade flor öfver sig och att solen var så märkvärdigt blek. Jag var icke längre i Italien — det var saken.

Eljest har det varit en strålande vacker dag och Starnbergsjön, der kung Ludvig tog lifvet af sig sjelf och för säkerhetens skull äfven af sin läkare, är också så vacker man rimligtvis kan begära. Alla rummen i kungens lilla våning — det är ett mycket anspråklöst »slott» — äro prydda med tafior ur Richard Wagners operor, och kompositörens bild står på borden litet hvarstädes. —

Wilhelm Bergstrand.

När Ur Dagens Krönika år 1881 utsände sitt första häfte inleddes detta med en artikel om den politiska ställningen och dess uppkomst, undertecknad med den då föga bekanta signaturen Marcellus. Planen till tidskriften hade uppgjorts i samråd mellan Arvid Ahnfelt och Wilhelm Bergstrand, och äfven under de följande åren förekommo ofta bidrag af Bergstrands hand, tills denne med öfvertagande år 1885 af chefskapet för Nya Dagligt Allehanda alltmåra uteslutande egnade sin penna åt denna tidning.

Det är således icke blott såsom en gärd af aktning åt en af svenska pressens främste män utan äfven såsom en gärd af tacksamhet åt en af tidskriftens grundläggare och medarbetare som Ur Dagens Krönika bringar den nu bortgångne en afskedshelsing.

Såsom hvarje duglig politiker var Bergstrand utpreglad partiman och när hans bild efter hans bortgång ter sig så sympatisk för både vänner och motståndare i dagens strider, så är det kanske mest därför att han med konsekvens, djärfhet, ja hänsynslöshet tog i som en man i striden för en idéströmning, för den uppfattnings seger, som han ansåg för den rätta. Det är nu en gång så, att hvad vår press mest saknar icke är vare sig smidighet och undfallenhet för dagens vexlande tycken eller förmåga att kringgå mötande svårigheter, icke ens talang, hvarken i reportage eller framställningskonst, men den lider stor brist på mod och karakterer. Man har därför lärt sig att sätta högt värde på dem, som icke blott göra en stor insats i pressens dagliga arbete utan ock göra en betydande insats i utvecklingsarbetet i en bestämd riktning. Bergstrands politiska skildringar buro stark prägel af hans politiska ståndpunkt och ännu mindre kunde naturligtvis hans direkta inlägg i de politiska striderna bära objektivitetens stämpel, men hans blick var skarp, han förde sina vapen med säker hand och det tillkommer honom därför äfven från motståndarne den duglige stridsmannens heder.

Politiska silhuetter, en broskyr som utgafs år 1881 under

signaturen Marcellus, gjorde först Bergstrands skarpa penna känd i vida kretsar och de korta men ofta mycket träffande karaktistikerna voro äfven skrifna med synnerlig talang och beträffande särskildt åtskilliga af det då bland hans meningsfränder så illa sedda landtmannapartiet riktigt con amore, om ock visserligen utan vidare kärlek till föremålet.

Efterhand som våra bönder visade sig till mycket stor del vara användbara för förverkligande af det protektionistiska och mest konservativa partiets syften, blef naturligtvis Bergstrands ställning till äfven flere bland bondekoryfeerna inom riksdagen en annan men det låg onekligen något af en ödets ironi i att Marcellus kom att kämpa med lif och lust i samma led som Liss Olof Larsson. Det var emellertid icke den förstnämnde som ändrat signalerna.

Med all sin partitrohet förenade Bergstrand en personlig själfständighet gentemot inflytelserika personer, hvilken inom vår press icke är vanlig. Det bestående värdet af hans skriftställarskap må vara tvist underkastadt. Äfven den bäste publicists öde är ju att närmast arbeta för dagen, hans segrar äro väsentligen segrar för ögonblicket. Men i pressens historia skall han nämnas med heder, liksom han ständigt skall lefva i oförgätligt minne hos dem, som i personligt umgänge hade tillfälle att lära känna hans tilldragande egenskaper såsom enskild man.

Ryska förhållanden.*

»Londons, Paris' och Chicagos revolutionärer och Brandenburgs trogne vassaller, de sämsta anarkister i världen och allvarsamma konservativa tidningar såsom Standard och Times hafva slutit förbund för att medelst giftigt förtal och exploatering af obetydliga tilldragelser nedsätta Ryssland och inbilla världen, att det är ett vildt och barbariskt land, der obehindradt de gröfsta orättvisor kunna försiggå.» Så klagar förutvarande ryske professorn de Cyon för den franska läsverlden och dess radikala tidningar och tidskrifter lemna villigt rum för sin »framstående medarbetares» utredningar. Hvad man söker inbilla världen är först och främst, att mellan Rysslands nihilister och hvarje verkligt politiskt parti finnes samma skillnad som mellan Stilla Hafvets pirater och krigförande arméer, och vidare att lagarne i Ryssland äro mera liberala än i de flesta europeiska land, att Ryssland i sjelfva verket genom sina demokratiska institutioner står Frankrike mycket nära. Och fins det någon skillnad mellan de båda landen, så är den från liberal synpunkt sedd på Rysslands sida.

Det torde kunna intressera äfven en svensk tidskrifts läsare att lära känna, med hvilka liberala och demokratiska inrättningar Ryssland lemnat andra civiliserade land bakom sig — Ryssland, som består af skattskyldige och skattefria stånd, af personer »undantagna från kroppslig bestraffning» och derifrån »icke undantagne», der hvarje polistjensteman är berättigad att låta pryglas de senare, i fall de icke utgöra skatten å föreskrifven tid.

* Från en rysk författare hafva vi emottagit följande artikel, som genom de belysande bidrag den lemnar till de nuvarande inre förhållandena i Ryssland torde kunna påräkna allmänhetens intresse i en tid, då Finlands öde dragit den ryska frågan oss så nära på lifvet.

En alltid förekommande uppgift till bestyrkande af Rysslands utveckling är den om landets kommunala sjelfstyrelse. Det är väsentligen Ziemstvo, den kommunala myndigheten på landet. Genom den afidne ultrareaktionäre ministern Tolstoy har emellertid Ziemstvo så »reformerats», att det icke längre finnes ett spår af sjelfständighet kvar. Och samma öde väntar inom kort duma's, d. v. s. stadsfullmäktigeinstitutionen, om hvars reformerande i samma riktning förslag redan i de högsta kretsarne utarbetats. Men dess ställning redan nu kan det vara skäl att belysa genom ett exempel, som redan i oktober förra året bekantgjordes i Free Russia* och som blifvit fullt konstateradt.

Minsk är en stad på 70,000 invånare. Få af dess gator äro vare sig stenlagda eller försedda med belysning; flodkajerna hafva aldrig blifvit färdigbygda och hvart annat eller hvart tredje år öfversvämmas de lägre delarne af staden och åtskilliga hus bortföras af strömmen. Kommunalbiblioteket är redan för länge sedan upplöst såsom en alltför dyrbar inrättning. I hela staden finnas blott fyra folkskolor och hundratals barn måste uteslutas från all undervisning på grund af bristande plats. Men — nästkommande maj kommer derstädes att öppnas en teater, som har kostat kommunen bortemot 300,000 kronor.

»Det är endast den aldrig svikande energi, med hvilken vår älskade guvernör, h. exc. furst Nikolay Nikolayevich Trubetskoi, har förstått att besegra alla hinder, som vi hafva att tacka för denna monumentala byggnad», skriver stadens tidning, utgifven under censur af vice guvernören. Detta är fullkomligt riktigt. Staden hade erhållit ett statslån för att utvidga sin vattenledning. Då väcktes motion bland stadsfullmäktige att i stället använda pengarne till byggande af en teater. Men förslaget mötte motstånd. Den fullmäktige som ledde oppositionen mot förslaget var en herr Hregorovitch, f. d. professor vid universitetet i Warschau. När motionären försvarade sitt förslag med, att det var i öfverensstämmelse med guvernörens önskan, svarade Hregorovitch, att stadsfullmäktige voro sjelfständiga och hade att sörja för stadens bästa och icke för guvernörens nöje.

Då guvernören fick kännedom härom, sände han en rapport till inrikesministern af innehåll, att ledaren för det polska partiet i Minsk, herr Hregorovitch agiterade emot byggande af en teater, en institution som vore nödvändig för landets fästande vid gemensamma fäderneslandets höga intressen och hvartill

* De landsflyktige ryssarnes organ i London.

grundstenen lagts af hans kejsrerliga höghet storhertig Vladimir Alexandrovitch. Två månader derefter blef Hregorovitch på administrativ väg landsförvisad. Han tillhörde det klerikala aristokratiska partiet och kunde ej misstänkas för något slags förbindelse med revolutionära rörelser. —

Om andra slags offentliga församlingar, för diskuterande af politiska eller ekonomiska frågor, kan uppenbarligen icke varda tal i Ryssland, der den berömda församlingsfriheten alls icke existerar.

Den ryska censuren verkningssätt är tillräckligt bekant. Om någon sjelfständig press kan därför naturligtvis aldrig vara tal. Såsom karakteristiskt må endast anföras, att äfven på bokmarknaden utöfvas censuren i samma anda: bland förbjudna böcker, hvilka icke få utlånas från offentliga bibliotek, finner man t. ex. Stuart Mills politiska ekonomi och — Adam Smiths »Wealth of nations»! — Medgifvas bör att läslusten och läskunnigheten icke ingår i menige mans bildning i Ryssland.

Med afseende på lagskipningen har under nuvarande reaktionens herravälde alla vunna förbättringar åter afskaffats. Prygelstraffet användes i stor utsträckning, fredsdömmarna hafva åter aflägsnats, man sträfvar alltmera att förena den dömande och verkställande myndigheten på samma händer.

Ur Kennans äfven i Sverige bekanta skildringar från lifvet i Sibirien erinrar man sig fru Sigidas tragiska död, huru hon pryglades ihjäl på befallning af en uppsyningsman i häktet. Man må icke tro, att detta är något enstaka exempel. Det för icke-ryssar mest bekanta drama, som dermed kan jemföras, tilldrog sig 1877, således innan ännu reaktionens vind vunnit styrka i landet. Det var då icke en lägre ouppfostrad fångvaktare utan sjelfva St. Petersburgs öfverpolismästare, general Trepov, som lät prygla en politisk fånge, studenten Bogolincev. Då denna åtgärd visst icke bestraffades utan tvärtom inbragte general Trepov nådebevisningar från hofvet, grep som bekant den berömda Viera Zassulitsch till »förtviflans sjelfhjelp.»

Men det är ingalunda blott brottslingen eller den politiskt misstänkte som i Ryssland står rättslös gentemot rättvisans handhafvare. Huru det står till med den personliga säkerheten för de trogne och pålitlige undersåtarne skola vi äfven taga oss friheten bevisa med exempel.

Den 30 oktober 1890 förekom till behandling vid appellationsrätten i Moskau ett mål mot polismännen Gogello, Vlasov och Levouschkin och dvornikerna Niewiedomsky och Finogenow, åtalade för att hafva å polisstationen misshandlat och slagit en

advokat Alexander Karolev och en student Theodor Nikolaevsky. Ransakningen fördes inför slutna dörrar i kraft af en förordning från 1887, som fullständigt ställer i domstolsordförandens fria skön att göra förhandlingarne hemliga. Och detta är ingalunda något enstaka fall. Såsom synnerligen belysande vilja vi välja ett fall som visserligen är några år gammalt men ej därför mindre bevisande. En person, antagligen tillhörande hemliga polisen, förolämpade på öppen gata fru Dedioulin, hustru till »verkliga statsrådet»* Dedioulin. Mannen påkallade polisens bistånd men denne tog parti för den förorättande i stället för den förorättade parten, dvornikerna tillkallades, fru Dedioulin blef slagen och släpad in i en vagn, der en af dvornikerna lade sig med knät öfver henne och i denna ställning fördes hon jemte sin man till polisstationen. Här förolämpades de ytterligare af polischefen och befaldes att gå och tiga. Fru Dedioulin dog kort derefter i följd af misshandeln. Polismännen dömdes i detta fall till några månaders fängelse.

Om man nu betänker att öfvergreppen här voro riktade mot en man af hög social ställning och stort personligt inflytande, att det skedde i sjelfva hufvudstaden i de högsta myndigheternas omedelbara närhet, så kan man lätt göra sig en föreställning om hvilken grad af godtycke polisen kan tillåta sig gentemot personer i mindre framstående ställning och ute i provinserna, der »det är långt till zaren».

Försvararne af den ryska absolutismen pläga alltid gentemot den engelska kritiken af den ryska regeringen hänvisa till de irländske farmarnes sorgliga öde — som om det vore någon ursäkt för förhållandena i Ryssland. Vi äro de sista att försvara det irländska systemet men skillnaden är dock väsentlig redan därför att vi icke hafva någon landtliga, ingen representation, ingen Parnell som kan förtälja verlden historien om de tiotusende räntebetalande bönder, som i vestra Ryssland jagats från sina egendomar af de stora jorddrottarna med stöd af ryska domstolars domar. Det är ett mycket betecknande drag ur Rysslands historia. Ständig besittningsrätt till jord hade från Tyskland införts i vestra Ryssland. Jordinnehafvaren hade fullständig dispositionsrätt öfver jorden och denna gick i arf från far till son utan annan inskränkning än att innehafvaren alltid hade skyldighet att årligen betala sin ränta. Dessa jordeg-

* En af de högsta graderna inom den ryska byråkratien, gifvande bl. a. rätt till titeln excellens.

domsförhållanden voro, såsom nämndt, egendomliga för vestra Ryssland och ordnade genom gammal sedvana derstädes. Så en vacker dag utkommer en ukaz, hvarigenom bestämmes att äfven i dessa trakter endast den ryska civillagboken får tillämpas. Då denna icke känner till dylika jordförhållanden och endast erkänner vanligt arrende på viss tid, började de ryska domstolarne behandla bönderna såsom de der utan laglig rätt besutto sin jord och vid processerna emellan jorddrottarne och bönderna lågo dessa alltid under och slutet blef att de jagades bort. Efter underkufvande af polska upproret 1863 blefvo de ryska lagarne definitivt gällande för hela Polen och alla dess småbönder delade då samma öde: den jord de brukat sedan urminnes tid togs ifrån dem och de kördes bort från sina gårdar med militärmakt.

Huru man i Ryssland kan undgå lagen, derpå torde ock böra anföras ett exempel, en berömd process, som länge sysselsatt den allmänna meningen i Ryssland. Efter polska upproret 1863 konfiskerades som bekant en stor del af polackarnes jord och utdelades åt ryska tjänstemän, »för att stärka det ryska elementet i landet». Guvernören Tokarev ankom till provinsen Minsk någon tid efter det denna delning af jorden hade försiggått. Han önskade sig ett boställe och trogne underordnade sökte ut åt honom en präktig egendom, som tillfredsstälde hans smak. Men när han skulle taga den i besittning, visade det sig att densamma sedan två århundraden tillhört byn Logiszia. Invånarne försvarade sina rättigheter — detta kallas i Ryssland »motstånd mot offentlig myndighet i tjensteutföring» och guvernören begaf sig personligen till staden åtföljd af ispravniken (traktens polischef) och general Loschkarev, som kommanderade en truppafdelning. Alla invånarne i byn — mera än 200 personer — fingo offentligen prygel med undantag af dem som lyckades låna tillräckligt med penningar för att ersätta guvernören »den skada som honom tillskyndats genom invånarnes brottsliga bibehållande af jorden». Byns förtroendemän i tvisten skickades på administrativ väg i landsflykt till stränderna af Ishafvet. Emellertid lyckades en deputation i hemlighet komma från byn till Petersburg och lyckades till och med på obekant sätt få satt i gång en undersökning af saken. Detta var 1874. År 1881 hade saken hunnit så långt, att den kunde föredragas

* Förhållandena voro således för dessa bönder väsentligen desamma som i vårt land för dem som med stadgad åborätt innehafva kronohemman, endast med den skilnaden att i Ryssland enskilda personer, i Sverige kronan betraktas såsom egare till jorden.

för senaten (de högsta embetsmännen i Ryssland äro icke underkastade de vanliga domstolarne utan dömas omedelbart af högsta dömande myndigheten-senaten). Här voro meningarna delade, somlige yrkade förvisning till Sibirien för Tokarev och hans medbrottslingar, andra endast afsättning! I följd af denna oenighet hänsköts saken till statsrådet, der den fick hvila till kejsar Alexanders kröning. Och czaren kan vara nådig, han utfärdade en speciel förordning för detta fall, hvarigenom full straffrihet blef dessa tronens värdige tjenare tillförsäkrad. —

Vi äro långt ifrån att söka orsaken till dessa olyckliga förhållanden i personliga fel hos czaren. Om denne vore en engel i människogestalt skulle det ingenting ändra saken. De tvenne störste män Ryssland haft på tronen, Peter I och Nikolaus I kämpade förgäfvos mot sina närmaste underordnades mutbarhet. Peter pryglade med högstegen hand sin första minister Menschikov, som hade för långa fingrar, men icke ens den bästa monark i verlden kan med en knölpåk i hand undanröjda alla missbruk. I sjelfva verket är sjelfherskardömet, autokratien, icke något annat än myt. I Ryssland gäller det mer än någon annorstädes »Le roi règne, mais il ne gouverne pas». Det är för en meniska omöjligt att följa med allt som sker i ett så stort och kompliceradt rike med hundra millioner invånare. Men det finnes en medlare mellan czaren och folket, en medlare af helt annat slag visserligen än den folkförsamling Rysslands »revolutionärer» drömt om, det är den allsmåktiga och oansvariga byråkratien, som i sina händer har koncentrerat hela förvaltningsmakten. De äldste ryske czarerna plägade göra sig underrättade om sitt folks behof genom ständerförsamlingar (zemsky sobor), hvaruti deltog ombud för alla de fria stånden. De petersburgske kejsarne veta om landets läge endast hvad byråkratien behagar meddela dem. Censuren finnes till icke blott för folket utan också för czaren, som icke har någon möjlighet att få höra en annan mening än den herskande byråkratiens. Icke ens petitionsrätten existerar i Ryssland. Att ingifva en kollektiv böneskrift är att begå en förbrytelse, som strängt bestraffas. Vi tala icke om de sällsynta fall, då czaren, oaktadt han känner till landets och den allmänna meningens intressen, »gör en konst» i dem.

Man har anført såsom bevis på czarernas makt Alexander II:s liberala reformer och i all synnerhet lifegenskapens upphäfvande. »Tror man», heter det, »att en konstitutionell regent skulle kunnat på några få år befria 40 millioner bönder? Med en riksdag skulle en reform af denna omfattning hafva fordrat

ett århundrade och skulle sannolikt icke kunnat genomföras utan borgerligt krig och blodsutgjutelse».

Denna vulgära uppfattning af bondereformen, som man till och med i sjelfva Ryssland ofta träffar på, motsvarar alldeles icke den historiska sanningen. I sjelfva verket väcktes frågan om böndernas frigörande på allvar redan i början af Katarina II:s regering. Men den liberala Katarina, som korresponderade med Voltaire och encyklopedisterna, gjorde snart slut på dessa sträfvanden och utfärdade ytterligare en ukaz, hvarigenom bönderna förbjödos att draga sina herrar inför domstolarne. Frågan bragtes sedermera i förgrunden genom bondeupproret under Pugatschovs fana. Upproret omfattade hela Ryssland och utmärkte sig för den grymma hämd bönderna utöfvade mot sina gamla förtryckare. Men upproret, som räckte ett helt år och derunder hotade att skaka sjelfva tronen i Petersburg, blef undertryckt. Hundratusental af halffria bönder bragtes i lifegen-skap och bortskänktes åt upprorets undertryckare och de talrika favoriterna hos den kvinliga czaren. Men frågan väcktes till lif igen under Alexander I:s regering. Den ena komitén efter den andra tillsattes, saken diskuteras i de officiella kretsarne lika så väl som inom de revolutionära organisationerna, hvilka anstiftade decemberupproret 1825 och åsyftade att införa en konstitutionel regering samt befria bönderna. Äfven detta uppror undertrycktes och Nikolaus I:s regering låter i kyrkor och på offentliga platser högtidligt förkunna, att hvarje tal om de lifegna böndernas frigörande från lydnaden mot sina herrar är ett falskt tal, som upfunnits och utspridts af onda menniskor. Men på samma gång arbetade hemliga regeringskomiteer på bondefrågans lösning. Så fortgick det ända till Alexander II:s regering. Ännu en gång en rad af bondeuppror, som undertrycktes med militärmakt. Alltså ett borgerligt krig (1773—1774), en militär-revolution (1825) och en hel rad af mindre uppror voro nödvändiga för att under loppet af ett helt århundrade drifva fram frågan så långt, att den icke längre kunde lemnas olöst. Det är bättre, sade Alexander II år 1857 i Moskaus adelsförsamling, att ofvanifrån befria bönderna än att vänta, tills de sjelfve nedifrån verkställa befrielsen.

Och hvilka voro de män, som genomförde denna reform? Män, som hade gifvit sig den Hannibalseden, som Turgenjev säger om sig sjelf, att genomdrifva böndernas befrielse, män som voro fostrade under de fyrtioalets framstegssträfvanden, som

slutade med Petraszewskys politiska process och slutligen äfven de öfverblifna veteranerna från 1825 års uppror.

Dessa vältaliga fakta uttrycka tillräckligt, hurudan ställningen i Ryssland för närvarande är: en regering, som sänder landets bästa söner och döttrar i landsflykt, — en regering, som icke är i stånd att trygga medborgarnes säkerhet till person och egendom, — en regering, som förföljer hvarje lojalt och fredligt försök till försvar för de naturligaste mänskliga rättigheter, — en regering, som förstår att regera endast med hjälp af groft våld.

Våld kan endast afvärjas med våld. Må vi därför icke alltför mycket förvåna oss öfver, att det i Ryssland finnes ett revolutionärt parti, som skrifvit våldet på sin fana. Vi vilja här icke yttra oss om, huruvida de ryska revolutionärernas anspråk på att vara »en krigförande makt gentemot våldsväldet» är mera eller mindre befogadt. Men att det i det land, som räknar Wilhelm Tell bland sina nationella hedersnamn, och i det land, som räknar Ludvig XVI:s afrättningstid eller Karl I:s afrättningstid till sina stoltaste minnen, icke är fullt lämpligt att döma mycket hårdt om de ryska revolutionärerna, deri måste man gifva dessa rätt. Särskildt i Frankrike, der man håller de stora hjeltarne från 1789 och följande år så högt i ära, der det icke är tillätet att från teaterscenen nedsätta skräckväldets heroer, är onekligen de ständiga bugningarne för sjelfherskardömet, den oförtrutna ifvern att hjälpa till i jagten efter ryska flyktingar föga värdigt revolutionens arftagare.

I Tyskland och England bedömer pressen i allmänhet de ryska revolutionära såsom »kämparne för frihet och konstitutionell ordning i Ryssland». Och att denna uppfattning står sanningen ganska nära har äfven ådagalagts af — herr Tichomirov, en bland de främsta medarbetarne i den reaktionära Moskovskija Viedomosti. I sina i denna Moskoutidning offentliggjorda följertonger* söker han bevisa, att de ryska revolutionärerna kämpa för det praktiska förverkligandet af samma program som de ryska liberala teoretiskt försvara. Och herr Tichomirov bör onekligen anses kompetent att bedöma saken. Innan han omvände sig till en för hans uppkomst och framgång mera helsosam åskädning, hade han rikligt tillfälle att lära känna det ryska revolutionära partiet såsom redaktör för den revolutionära »Folkviljans Budbärare»!

* Utgifna i bokform under titel: Början och slutet, de liberala och terroristerna. Moskau 1890.

I Frankrike deremot drifves som bekant en ifrig propaganda för det officiella Ryssland och skälet erkännes med all önskvärd uppriktighet. Vi skola tillåta oss att anföra ett ypperligt prof på det franska betraktelsesättet från samma håll, hvarifrån vi hämtat de första raderna i denna artikel. De ryske revolutionärernas seger öfver den ryska autokratien — förklarar herr de Cyon för de franska chauvinisterna, citerande Stepniaks skrifter — revolutionärernas seger betyder det undertryckta Polens befrielse, Finlands oafhängighet, det vidsträckta rikets upplösning i en federation af autonoma provinser och slutet på Rysslands krigiska makt, ty de många olika folkslag som bebo detta rike hafva ingen lust att utgjuta sitt blod för de slaviska bröderna kring Balkan. Men hvilket öde väntade i detta fall den fransk-ryska aggressiva alliansen? Och — »de hundra millioner, som en dylik utveckling skulle kosta de franske reutererna, som innehafva mera än två milliarder ryska fonder»!

För ett hundra år sedan anropade de idealistiske förfäderna »människans rättigheter», de praktiska afkomlingarne vädja till börsen. Det är också en utveckling och värdigt en helig allians i slutet på nittonde århundradet.

W. M.